

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหา

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็กเล็กในชนบทภาคกลาง และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็กเล็กตามตัวแปรด้านเพศ ลำดับที่การเกิด และฐานะทางเศรษฐกิจ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่าประสบการณ์ในวัยเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของบุคคล เพราะพฤติกรรมเกือบทุกอย่างที่บุคคลแสดงออกล้วนมีรากฐานและได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเด็ก ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ ได้เน้นถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่เด็กได้รับในขณะที่ยังเป็นทารกและเด็กเล็กกว่า มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลนั้นตลอดชีวิต¹ เบอเรลสัน (Berelson) และสไตเนอร์ (Stiener) ก็สนับสนุนว่า เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความคิด ทัศนคติ และความเชื่อทั้งทางด้านจิตใจและสังคมตั้งแต่เล็ก ๆ และจะมีผลต่อเนื่องในระยะยาวจนถึงวัยผู้ใหญ่² ทั้งนี้เนื่องจาก

¹Elizabeth B. Hurlock, Child Development (New York: McGraw-Hill Book, co., 1964), p. 651.

²Berelson and Stiener cited in Marian E. Breckenridge & E. Lee Vincent, Child Development: Physical and Psychological Growth Through Adolescence, 5th ed. (Philadelphia: Saunders Co., 1966), p. 135.

ประสบการณ์ในระยะแรกหรือประสบการณ์ในอดีตที่มีความสำคัญตลอดชีวิตของบุคคล สามารถที่จะชี้ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ และวิธีการที่บุคคลใช้แก้ปัญหาในแต่ละครั้ง วิธีการแก้ปัญหาที่ใช้ไปแล้วในครั้งหนึ่งจะถูกเก็บฝังไว้ในระดับจิตใต้สำนึกและสามารถนำมาถ่ายโยง (Transfer) และสรุปครอบคลุม (generalization) ได้ ประสบการณ์ที่ได้รับในชีวิตจึงมีผลต่อเนื่องกันทุกระยะจนถึงวัยผู้ใหญ่¹

วัยเด็กเป็นระยะที่มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเป็นระยะแห่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก ฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่า ช่วง 5 ปีแรกของชีวิต เป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาบุคลิกภาพ² โดยเฉพาะในระหว่างอายุ 2-3 ปี บุคลิกภาพด้านต่าง ๆ ของเด็กจะค่อยเค้นชัดขึ้น เด็กจะเกิดการเรียนรู้ลักษณะนิสัยใหม่ ๆ ได้เร็ว รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้กว้างขวางขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น และมีความเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมสูงขึ้น นับได้ว่าเป็นช่วงวิกฤต (critical period) ของการพัฒนาบุคลิกภาพ และเป็นระยะของการสร้างพื้นฐานทางจิตใจสืบทอดต่อไปยังวัยอื่น ๆ บุคลิกภาพในขณะที่ยังเป็นวัยเด็ก แม้จะมีความแตกต่างไปจากวัยเด็กมากเพียงใดก็ตาม แต่ก็จะเป็นความแตกต่างที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก³ ในช่วงอายุ 2-3 ปีนี้ เด็กยังไม่ได้เข้าโรงเรียน สังคมของเด็กจึงอยู่ที่บ้านและครอบครัว เป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลโดยตรงต่อเด็กคือ พ่อแม่ อีริคสัน

¹ J.M. Tanner & Barbel Inhelder, Discussion of Child Development 3 (New York: International Universities Press, 1958).

² Sigmund Freud, An Outline of Psychoanalysis (New York: W.W. Norton & Co., 1949), pp. 26-29.

³ Paul H. Mussen, John J. Conger and Jerome Kagan, Child Development and Personality, 3d ed. (New York: Harper and Row, Ltd., 1956), p. 324.

(Erikson) เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์มีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ เขากล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยของการเรียนรู้ พบสิ่งแปลกและใหม่ กับประสบการณ์รอบตัว การที่เด็กมีความรู้สึกว่าคุณเองมีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเองหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กเป็นสำคัญ ถ้าพ่อแม่มีความเข้าใจ พยายามทำความเข้าใจ ให้เกิดกับเด็ก ก็จะทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง ในสิ่งแวดล้อม และไว้วางใจบุคคลอื่น แต่ถ้าเด็กไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติ ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จะก่อให้เกิดความไม่มั่นใจและไม่ไว้วางใจบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลเสียต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอันพึงปรารถนา¹

วัยเด็กจึงเป็นระยะสำคัญในการวางพื้นฐานของบุคลิกภาพซึ่งจะเริ่มพัฒนาขึ้น จากในครอบครัวก่อน โดยมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพ ดังนั้นในการที่จะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีต่อไป จึงได้นักจิตวิทยาหลายท่านสนใจศึกษาถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ว่าจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กอย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่น การศึกษาของบามรินด์ (Buamrind) ซึ่งได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพของเด็กกับการอบรมเลี้ยงดู ผลการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของเด็ก เด็กที่มีการปรับตัวได้ดีจะได้รับความรักจากแม่ซึ่งใช้วิธีการอธิบายให้ลูกเข้าใจ และพ่อแม่ของเด็กเหล่านี้จะคาดหวังให้ลูกมีพฤติกรรมตามระดับวุฒิภาวะ (Maturity) ส่วนเด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมจะมีพ่อแม่ที่ควบคุมและคาดหวังในเรื่องพฤติกรรมน้อย เด็กที่มีความวิตกกังวล มีพฤติกรรมที่ตึงเครียด จะเป็นเด็กที่พ่อแม่ควบคุมและมีความสัมพันธ์กับลูกน้อย ไม่ค่อยสนใจลูก²

¹ E.H. Erikson, Childhood and Society (New York: Norton & Co., 1950), pp. 220-222.

² Buamrind cited in Robert L. Watson and Henry Clay Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., (New York: John Wiley and Sons, 1973), p. 297.

โรเจอร์ (Rogers) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ ดังนี้คือ

- 1) แบบประชาธิปไตย (Democracy) 2) แบบปฏิเสธไม่ยอมรับ (Rejection) และ
- 3) แบบให้ความคุ้มครองเกินมากเกินไป (Overprotection)¹ โดยที่การอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ จะมีผลทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป จากการศึกษาของ ซิมมอนด์ (Simmond) ซึ่งได้ศึกษาถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กพบว่า พ่อแม่ที่ปล่อยปละละเลยเด็ก จะทำให้เด็กมีลักษณะก้าวร้าว ชอบพุดคบ หนีโรงเรียน ลักเล็กขโมยน้อย พ่อแม่ที่ประคบประหงมเด็กมากเกินไป เด็กจะมีลักษณะเป็นคนที่ไม่ให้ความร่วมมือ ฟุ้งตนเองไม่ได้ ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ส่วนพ่อแม่ที่ใช้อำนาจเหนือเด็กหรือปกครองเด็กด้วยวิธีเผด็จการ เด็กจะเป็นคนเจ้าระเบียบ สุภาพเรียบร้อย อยู่ในโอวาท สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดี สงบเสงี่ยม แต่ขาดความคิดริเริ่ม²

ผลการวิจัยนี้ตรงกับผลจากการศึกษาของบาลวิน (Balwin) ที่ได้ทำการศึกษาเด็กอายุประมาณ 4 ขวบ จำนวน 67 คน โดยให้ครูทำการสังเกตจัดอันดับคุณภาพจากพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ผลปรากฏว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่ปกครองแบบประชาธิปไตย มักจะซุกซน ก้าวร้าว ไม่ซื่อสัตย์ มีแผนในการดำเนินงาน อยากรู้อยากเห็น ไม่ชอบเป็นผู้ตาม ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองโดยวิธีเผด็จการ มักจะอยู่เงียบ ๆ เรียบร้อย ไม่อยากรู้อยากเห็น ไม่ก้าวร้าว³ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศในครอบครัวมีความสำคัญต่อแบบแผนพัฒนาการของเด็ก การที่เด็กสามารถปรับตัวได้ดีในการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

¹ Dorothy Rogers, Issues in Adolescent Psychology (New York: Meredith Corporation, 1972), p. 117.

² Walter S. Monroe, Encyclopedia of Educational Research (New York: The Macmillan Co., 1962), p. 185.

³ Alfred L. Balwin, "Socialization and Parent-Child Relationship," Child Development 19 (September, 1948): 127-136.

ชิปไทย อาจเนื่องมาจากความสัมพันธ์ภายในบ้านมีความอบอุ่น มีอิสรภาพ มีการสนทนากันในระหว่าง พ่อ แม่ ลูก บ่อยครั้ง มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการตกลงตัดสินใจ เด็กมักจะได้รับการสนับสนุนให้รางวัลตอบแทนความกระตือรือร้นในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ความพยายามที่จะเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เด็กจะเรียนรู้และพัฒนาตั้งแต่อยู่ในบ้านและเมื่อเข้าสู่โรงเรียน เด็กจะมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ดีกว่าเด็กที่ถูกพ่อแม่ควบคุมพฤติกรรมโดยไม่ใช้การอธิบายหรือเหตุผล ซึ่งจะทำให้เด็กที่มีพ่อแม่แบบเผด็จการนั้น กลายเป็นคนที่ขาดความมั่นคงทางจิตใจ และความเป็นตัวของตัวเอง นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของเด็กก็มาจากการศึกษาของ บัลด์วิน คาลฮอร์น และบรีส์ (Baldwin, Kalhorn and Breese) พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย จะมีเชาวน์ปัญญาสูงกว่า และมีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาที่ดีกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบอิตาเลียนและละเลยเด็ก การที่เป็นเช่นนี้อาจสรุปได้ว่า พ่อแม่ที่ใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะยอมรับและผ่อนคลายส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น ขอบเข่งขันและให้อิสระแก่เด็กมากกว่าการเลี้ยงดูแบบอื่น ๆ ซึ่งเด็กที่มีความเป็นอิสระจะมีอารมณ์แจ่มใส ทำให้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็วกว่า¹

ทัศนคติในการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ก็มีส่วนในการที่จะบ่งชี้ถึงรูปแบบของวิถีการปฏิบัติและการเลี้ยงดูเด็ก² พ่อแม่อาจจะฝึกให้เด็กเป็นตัวของตัวเองตั้งแต่ยังเล็ก หรืออาจจะควบคุมพฤติกรรมของเด็กทุกอย่าง เด็กที่ประสบความสำเร็จเมื่อเติบโตขึ้นส่วนมากจะมาจากครอบครัวที่พ่อแม่มีทัศนคติที่ดีต่อเด็ก และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่

¹Baldwin, Kalhorn and Breese cited in Norman E. Freeberg and Donald T. Payne, "Parental Influence on Cognitive Development in Early Childhood: A Review," Child Development 38 (1967): 73.

²Hurlock. Child Development, p. 658.

กับเด็กมีความอบอุ่น ตรงกันข้ามกับเด็กที่ไม่ประสบผลสำเร็จมักมาจากครอบครัวที่ความสัมพันธ์ภายในบ้านไม่ดี เด็กที่ขาดความรักจากพ่อแม่จะกลายเป็นคนที่ต้องการความรัก กลัวการทอดทิ้งจากกัน และกลายเป็นคนที่เอาอกเอาใจหรือทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อคนอื่นด้วยความตั้งใจมากเกินไป เพื่อเป็นการชดเชยหรือเพื่อแลกกับความรักจากผู้อื่น ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเหมาะสมหรือไม่ก็ตาม¹ ในการถ่ายทอดทัศนคติของพ่อแม่ไปสู่เด็ก โรเซน (Rosen) ได้กล่าวว่า พ่อแม่จะถ่ายทอดทัศนคติของตนให้เด็กได้หลายทาง ที่เห็นได้ชัดคือ การสั่งสอนและการเลือกให้กำลังใจเฉพาะพฤติกรรมและความคิดที่พ่อแม่ต้องการ และถ่ายทอดโดยทางอ้อมจากพฤติกรรมของพ่อแม่เอง² การถ่ายทอดทัศนคติโดยการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของพ่อแม่ก็จะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กด้วย พ่อแม่ที่ชอบชักชวนและออกคำสั่ง จะทำให้เด็กเป็นคนใจร้อน หุนหัน (Impulsive) พ่อแม่ที่ให้ความอบอุ่นความรัก จะทำให้เด็กเป็นคนร่าเริง เป็นไปตามธรรมชาติและเข้ากับหมู่คณะได้ดี พ่อแม่ที่เพิกเฉย ไม่เอาใจใส่จะทำให้เด็กเศร้าซึม สันโดษ แยกตัวตัวเองออกจากสังคม³ ดังนั้นถ้าเราสามารถทำความเข้าใจถึงวิธีการที่พ่อแม่ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่พ่อแม่ใช้กับลูกวัยเด็ก เราก็จะเข้าใจและส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กได้มากขึ้น

ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก แม่จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อเด็กมากที่สุด เพราะแม่เป็นตัวแทนของสังคมคนแรกที่เด็กรู้จัก และยังเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดคอยดูแลและตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของเด็ก ในช่วงแรกของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างอายุ 2-3 ปี ซึ่งเป็นระยะสำคัญในการวางพื้นฐานของบุคลิกภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดบุคลิกภาพของเด็กในวัยต่อมา การที่จะให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงใดนั้น วิธีการ

¹Ibid, p. 664.

²Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 135.

³Hurlock, Child Development, p. 664.

ที่แม่ปฏิบัติต่อเด็กจะมีส่วนช่วยสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะตามที่ต้องการ และในขณะที่เดียวกันก็อาจเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของเด็กด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการต่าง ๆ ที่แม่ใช้ปฏิบัติต่อเด็ก เช่น การควบคุมลงโทษ การแนะนำสั่งสอน การยอมรับ ชมเชย ให้กำลังใจ การแสดงความรัก ความผูกพัน เป็นต้น วิธีการเหล่านี้แม่จะต้องมีเทคนิคในการใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และความจำเป็น แม่ควรตระหนักกว่าจะใช้วิธีใดกับเด็กในวัยไหน จึงจะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่น่าพึงพอใจ เพราะวิธีการของแม่ที่ปฏิบัติต่อเด็กมีผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กด้วย เช่น พฤติกรรมการทำงานด้วยตนเอง การแสดงความผูกพัน การขอความช่วยเหลือ การขอการยอมรับ ชมเชย ให้กำลังใจ และพฤติกรรมการต่อต้าน เป็นต้น เด็กจะแสดงพฤติกรรมเหล่านี้ออกมาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแม่เป็นสำคัญ

ในการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กนี้ มีการศึกษาได้หลายวิธี ตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และการสังเกต เป็นต้น วิธีการหนึ่งที่นักจิตวิทยาเชื่อว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ คือวิธีการสังเกตจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่แม่และเด็กมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังเช่นการศึกษาของฮิลตัน (Hilton)¹ และของซีกอป (Zegiob)² ซึ่งใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมในสภาพการณ์ที่แม่และเด็กมีกิจกรรมร่วมกัน พฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์ที่นักจิตวิทยาสังเกตนี้ สามารถนำมาอธิบาย สรุป และตีความถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของแม่ และผลที่มีต่อพฤติกรรมของเด็ก เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าวิธีนี้ เป็นการสังเกตจากพฤติกรรมของแม่และเด็กโดยตรง

¹Hilton cited in Jerry S. Wiggins, The Psychology of Personality (Addison-Wesley Publishing Co., 1971), pp. 193-194.

²Leslu E. Zegiob, Susan Arnold and Rex Forehand, "An Examination of Observer Effects in Parent-Child Interaction," Child Development 46 (1975): 509-512.

ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมของแม่และเด็กมากยิ่งขึ้น จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ในสภาพการณ์แก้ปัญหาที่แม่และเด็กมีกิจกรรมร่วมกัน

ในต่างประเทศได้มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และบุคลิกภาพของเด็กอย่างกว้างขวาง จนสามารถรวบรวมหลักฐานเสนอเป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพได้ ดังเช่น การศึกษาของบามรินด์ ซิมมอนด์ และบาลวิน ที่ได้ทำการศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สำหรับในประเทศไทย ข้อมูลเกี่ยวกับด้านนี้ยังมีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในชนบท ซึ่งเป็นแหล่งที่มีประชากรเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ จากกองวางแผนกำลังคน สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้ประเมินว่ามีประชากรในชนบท 17.8 ล้านคน หรือร้อยละ 83 และได้คาดว่าปี พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 นั้น จะมีประชากรในชนบทถึง 20.5 ล้านคน หรือร้อยละ 82 ของประชากรในประเทศไทยทั้งหมด¹ ในการศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ จึงควรจะเน้นที่ชนบทมากขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงบุคลิกภาพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยพัฒนาในด้านกำลังคนที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบกับมีโครงการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กกับกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพฯ อยู่แล้ว เป็นโครงการศึกษาเค้กระหว่างประเทศ เรื่อง "Cross-Cultural Study of Personality Development of Children: Ego Formation and Mother-Child Interaction (1975-1978)" ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. ประสาร มาลากุล

¹ ล่าควน ภวัครานนท์, ฐานะความเป็นอยู่ของชาวชนบทไทย, วารสารสังคมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 8 ฉบับที่ 3. กรกฎาคม 2514 (พระนคร: โรงพิมพ์สังคมศาสตร์, 2514), หน้า 158.

๓. อุษยา และคณะ กำลังทำวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างในเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในชนบทพร้อมกับนางสาวนภาพรณ ทาษณาสัย โดยผู้วิจัยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในชนบทภาคกลาง ส่วนนางสาวนภาพรณศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในชนบทภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในเมืองและเพื่อเป็นพื้นฐานในการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพของคนไทยในชนบทต่อไป เนื่องจากข้อมูลในคานนี้จะมีประโยชน์ต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ ตลอดจนบุคคลในวงการอื่น ๆ เพราะเด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า สถาบันต่าง ๆ ตลอดจนประเทศชาติจะได้เตรียมสภาพของสังคมให้เหมาะสม และอาจนำผลของการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการพิจารณาวางแผนงานด้านการพัฒนาประเทศให้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดและผลงานวิจัยต่อไปนี้ แสดงถึงความสำคัญของพฤติกรรมของแม่ที่มีอิทธิพลต่อเด็กในคานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

การฝึกให้ลูกฟังตนเองและการฟังพาของเด็ก

การที่เด็กจะสามารถฟังตนเองได้คือเพียงใจ ย่อมขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างแม่กับลูก คือขึ้นอยู่กับว่าแม่ให้อ่านาจควบคุมบังคับ หรือเปิดโอกาสให้ลูกมีอิสระ แม่ที่ฝึกให้ลูกมีความเป็นตัวของตัวเอง หรือหัดให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จมากขึ้นตามอายุ ในขณะที่เดียวกันแม้อย่างสนใจที่จะรับผิดชอบเกี่ยวกับการตัดสินใจบางอย่างของลูก การกระทำเช่นนี้สามารถปลูกฝังทั้งความรับผิดชอบและการฟังตนเองให้กับลูกได้ ส่วนการให้อ่านาจเค็ดขาดปกครองอย่างเข้มงวดไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การฟังตนเองมีความเป็นตัวของตัวเอง แม่ประเภทนี้จะไม่สามารถปลูกฝังลูกให้มีความรับผิดชอบและรู้จักฟังตนเองได้เลย¹

¹ Paul H. Mussen and others, Child Development and Personality (Tokyo: John Weatherhill, 1969), p. 627.

ในเด็กเล็กจะมีพฤติกรรมการพึ่งพามาก เพราะเด็กต้องการความช่วยเหลือจากพ่อแม่เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทั้งทางร่างกายและอารมณ์ เช่น ความรัก ความมั่นคง ความปลอดภัย เป็นต้น สแตนดเลอร์ (Stendler) เชื่อว่า มีช่วงวิกฤตในระหว่างวัยเด็กเล็ก ที่เด็กมีการพึ่งพามาก ช่วงแรกเกิดในปลายปีแรกของชีวิต เมื่อเด็กเริ่มรับรู้ถึงการพึ่งพาของเขากับพ่อแม่ เด็กจะทดสอบแม่เพื่อดูว่าเขาสามารถพึ่งพาแม่ได้หรือไม่ ช่วงที่สองเกิดขึ้นในระหว่างอายุ 2-3 ปี ในช่วงเวลานี้ จากแรงกดดันของวัฒนธรรมจะทำให้เด็กมีความเป็นอิสระ พึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้น นับว่าเป็นระยะที่มีความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กมีความสำคัญมาก เด็กจะพึ่งตนเองได้หรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับวิธีการปฏิบัติของแม่ที่มีต่อเด็กเป็นสำคัญ ถ้าหากการพึ่งพาของเด็กถูกขัดขวางจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล¹

ดิงค์เมเยอร์ (Dinkmeyer) ก็สนับสนุนความคิดนี้ เขาเชื่อว่า พฤติกรรม การพึ่งตนเองและพึ่งคนอื่น จะพัฒนาขึ้นเป็นการพึ่งตนเองได้หรือไม่ขึ้น มีระยะสำคัญ 2 ระยะคือ ระยะแรกเป็นวัยทารก เด็กต้องพึ่งคนอื่นมาก โดยการแสดงความต้องการให้แม่หรือคนเลี้ยงหันมาเอาใจใส่ตน ระยะที่สองเป็นขั้นที่เด็กเริ่มจะมีพฤติกรรมพึ่งตนเอง ซึ่งเริ่มเมื่อตอนอายุ 2-3 ปี ในระยะนี้เด็กค้นคว้าที่จะให้พ้นจากความควบคุมของแม่ และเรียนรู้ถึงการพึ่งตนเองในทางที่วัฒนธรรมยอมรับ² ดังนั้นในช่วงอายุ 2-3 ปี จึงเป็นระยะที่มีความสำคัญในการที่จะฝึกให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมการพึ่งพา เป็นการพึ่งตนเองมากขึ้น

¹Stendler cited in R.C.Johnson and G.R. Medinnus, Child Psychology: Behavior and Development, 2d.ed., (New York: John Wiley & Sons, 1965), p. 573.

²Don. C. Dinkmeyer, Child Development: The Emerging Self (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1965), p. 146.

ฮีทเธอร์ (Heathers) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพึ่งพาที่เปลี่ยนไปตามอายุ และเรื่องแนวโน้มของการเป็นอิสระกับเด็ก 2 กลุ่มที่มีอายุต่างกัน กลุ่มแรกเป็นเด็กอายุ 2 ขวบ 20 คน อีกกลุ่มหนึ่งเป็นเด็กอายุ 4-5 ขวบ จำนวน 20 คน ให้ครูเป็นผู้สังเกต และบันทึกพฤติกรรมของเด็กทั้ง 2 กลุ่ม ที่มีต่อครูและต่อเพื่อนในการเล่น จากผลการทดลองพบว่า เด็กยิ่งมีอายุมากขึ้น แนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมการพึ่งพาต่อครูจะลดลง และจะหันไปแสวงหาความสนใจและพึ่งพาเพื่อนแทน¹ จากการทดลองนี้แสดงว่า แนวโน้มของการพึ่งพาของเด็กจะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ โดยที่การพึ่งพาของเด็กในวัยเด็กเล็ก จะอยู่ที่ผู้ใหญ่และแม่เป็นสำคัญ

ทัศนคติของแม่ต่อเรื่องการพึ่งพาจะต้องมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของอายุของเด็ก แม่ควรคาดหวังให้เด็กทารกพึ่งพาแม่อย่างสมบูรณ์และในขณะที่เดียวกันก็ควรจะคาดหวังว่าลูกควรจะสามารถพึ่งพาตัวเองเรื่อยๆ ในขณะที่เด็กโตขึ้น แม่ควรจะเลี้ยงลูกในวัยทารกแบบให้ลูกพึ่งพา และในเวลาต่อมาควรฝึกให้ลูกลดการพึ่งพาลงโดยการให้รางวัลและยอมรับในพฤติกรรมพึ่งตนเองของเด็ก เพื่อสนับสนุนให้เด็กลดการพึ่งพาผู้อื่น และมีแนวโน้มที่จะเป็นอิสระมากยิ่งขึ้น แต่ระยะของการฝึกควรมีขอบเขต แม่ควรฝึกให้ลูกพึ่งตนเองเมื่อถึงเวลาอันควรตามความสามารถของเด็กแต่ละคน และคำนึงถึงความพร้อมของเด็กด้วย² มิฉะนั้นจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล และไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้

ไวทิงและไชค (Whiting and Child) ได้กล่าวถึงวิธีการฝึกเด็กให้รู้จักพึ่งตนเองของแม่เฝ้าโคมาว่า เป็นตัวอย่างของการฝึกที่เข้มงวด แม่เฝ้าโคมาจะเลี้ยงลูกอย่างตามใจเด็กมากเมื่อเด็กยังเล็ก พออายุ 2-3 ปี แม่เฝ้าโคมาจะเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงดูเป็นแบบฝึกอย่างเข้มงวดทันที และในระยะที่ฝึกแบบเข้มงวดนี้ เด็กเกือบจะไม่ได้

¹Watson and Lindgren, Psychology of the Child, p. 332.

²Ibid., p. 311.

รับความสนใจจากแม่เลย และแม่จะปฏิเสธการขอความช่วยเหลือของเด็ก ในระยะนี้จะทำให้เกิดความคับข้องใจอย่างรุนแรงที่สุด¹

เซียร์สและคณะ (Sears et al) ได้ศึกษาค้นคว้าการฝึกหัดให้เด็กรู้จักพึ่งตนเองของแม่ชาวอเมริกัน พบว่า แม่ชาวอเมริกันใช้วิธีการฝึกหัดเด็กให้รู้จักพึ่งตนเอง 3 วิธีคือ

1. ใช้วิธีผอมผันให้เด็กทำในสิ่งที่ต้องการจะทำ และพอจะทำได้
2. ใช้วิธีให้รางวัลโดยให้ความสนใจช่วยเหลือในสิ่งที่เด็กกระทำ
3. ใช้วิธีลงโทษ โดยดูว่าและใช้ให้ทำในสิ่งที่เด็กพอจะทำได้

นอกจากนี้ เซียร์สได้ย่ำว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกพึ่งตนเองได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ การยอมรับในการกระทำของเด็ก การขัดขวางไม่ให้เด็กทำอะไรด้วยตนเอง จะเป็นการบั่นทอนการช่วยตนเองของเด็ก²

แม็คแคนเลส (McCandless) ได้เสนอแนวทางที่ควรฝึกการเรียนรู้อะไรที่จะพึ่งตนเองของเด็ก โดยถือแนวปฏิบัติ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. ควรลดรางวัลแบบที่เคยให้กับเด็กในสมัยเมื่อยังเป็นเด็กเล็กให้น้อยลง
2. ควรลดการแสดงความรักด้วยการให้เด็กพึ่งพาให้น้อยลง

¹J.W.M. Whiting and I.L. Child, Child Training and Personality: A Cross Cultural Study (New Haven: Yale University Press, 1962), pp. 94-95.

²Robert R. Sears, Eleanor E. Maccoby and Harry Lewin, Patterns of Child Rearing (New York: Row, Peterson & Co., 1957), pp. 160-175.

3. พ่อแม่ต้องเปลี่ยนแปลงการให้รางวัลเมื่อเด็กขอพึ่งพาไปเป็นการให้รางวัลเมื่อเด็กแสดงการพึ่งตนเองได้ แต่ในขณะเดียวกันต้องสนองความต้องการการพึ่งพาของเด็กบางอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ตัดรอนเสียโดยสิ้นเชิง
4. ฝึกให้รู้จักคบเพื่อน และชี้ให้เห็นคุณค่าของการมีเพื่อน
5. เมื่อเด็กมีพัฒนาการทางร่างกายเพิ่มขึ้น มีทักษะเพิ่มขึ้น พ่อแม่ต้องฝึกฝนและเปิดโอกาสให้ลูกได้รู้จักเรียนรู้ที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จด้วยตัวของตัวเอง ชี้ให้เห็นความไม่สะดวกและความไม่แน่นอนในการคอยหวังพึ่งผู้อื่น¹

สำหรับในประเทศไทย มีผู้ที่สนใจศึกษาคือ แพทย์หญิงสุภา มาลากุล ได้ศึกษาวิจัยบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่ไทยจำนวน 10 คน ปรากฏผลว่า แม่ส่วนมากคิดว่า เด็กหญิงอายุ 3 ขวบ ควรจะรับประทานอาหารและทำความสะอาดร่างกายตนเองได้ คิดว่าเด็กชายในระดับอายุเดียวกัน แม่ทั้งหมดมีความเห็นพ้องกันว่า เด็กควรจะสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองตั้งแต่อายุยังน้อย แม้มีความเห็นว่าสิ่งแรกที่เด็กควรทำได้คือ รับประทานอาหารโดยไม่มีคนช่วย และสิ่งที่สำคัญน้อยที่สุดที่เด็กควรจะได้รับคือการฝึกให้ทำได้คือการแกงตัวด้วยตนเอง พฤติกรรมของเด็กที่แม่ถือว่าเลวร้ายที่สุด คือ การก้าวร้าวต่อคนแปลกหน้าและผู้สูงอายุกว่า แม่ยังชอบให้ลูกของตนควบคุมอารมณ์และไม่แสดงความโกรธออกมา อย่างไรก็ตามแม่คาดหวังให้เด็กแสดงความก้าวร้าวได้เพื่อป้องกันตนเอง และรู้สึกว่าการก้าวร้าวจำเป็นสำหรับการประสบความสำเร็จในชีวิต²

¹Boyd R. McCandless, Children and Adolescents (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963), pp. 326-329.

²Supa Malakul, "Pilot Study of Child Reaving in Thai Culture," Journal of the Psychiatric Association of Thailand 3 (1958): 1-71.

ดร. ฮิวท ฟิลป์ (Dr. Hugu Philp) แห่งสถาบันการศึกษาเรื่องเด็กใน กรุงเทพฯ ได้เปิดเผยข้อเท็จจริงที่น่าสนใจเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กในชนบทของ ประเทศไทยว่า โดยทั่ว ๆ ไปแล้วแม่ไทยมีการยอมรับเด็กในการเลี้ยงดูมาก เช่น ใน เรื่องของการฝึกหัดการขับถ่ายจะเริ่มฝึกหัดช้า ในทางตรงข้าม การฝึกหัดเรื่องหย่านม แม่ว่าจะช้า แต่ก็มีแนวโน้มที่จะทำอย่างรุนแรง ผู้วิจัยกล่าวไว้ว่า การฝึกหัดเรื่อง ความรับผิดชอบทางสังคมได้รับค่านิยมสูงมากในเรื่องนี้ แม่จะไม่ยอมรับความต้องการของเด็ก และจะลงโทษอย่างรุนแรงสำหรับเรื่องที่เกิดจากกฎเกณฑ์ ระเบียบหรือ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางสังคม ดร. ฟิลป์ ชี้แจงว่าผลของการอบรมเลี้ยงดู ในแนวนั้น ทำให้เกิดความไม่เป็นตัวของตัวเอง (Dependency) ในเรื่องของความ รับผิดชอบทางสังคมของคนในชนบท เขายังชี้ให้เห็นอีกว่า โดยทั่ว ๆ ไปมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิงกับเด็กชาย ยกเว้นแต่ว่าเด็กหญิงจะถูก มุ่งหวังให้มีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชายตั้งแต่อายุน้อยกว่า¹

จากผลการศึกษา¹ชี้ให้เห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย สิ่งที่มีความสำคัญและมุ่งหวังให้เด็กปฏิบัติตามคือกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางสังคม ถ้าเด็กทำสิ่งใดที่ผิดไปจากระเบียบแบบแผนของสังคม จะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง ค่านิยมนี้จะทำให้เด็กไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าทำอะไรด้วยตนเอง เนื่องจาก ไม่มีความมั่นใจในการกระทำของตน ผลการศึกษานี้ก็สอดคล้องกับการศึกษาอิทธิพลของ สังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ของสถาบันระหว่าง ชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ที่พบว่า ในวัฒนธรรมไทยโดยทั่วไป ค่านิยมในการ พึ่งตนเองอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับวัฒนธรรมที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสูง เช่น อเมริกา ซึ่งมีค่านิยมในการพึ่งตนเองสูง จึงมีผลทำให้เด็กอเมริกันส่วนใหญ่มีความกล้าที่จะแสดงตน กล้าเผชิญอุปสรรคตลอดจนมีความต้องการสัมฤทธิ์สูง แม่ไทยส่วนใหญ่จะเห็น

¹Huge Philp, "Social Factors Effecting Child Development in Villages in Thailand" (Unpublished Paper, 1963).

ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อแม่มากกว่าที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อตัวเด็ก ถ้าหากแม่ไทยมองเห็นคุณค่าของความเป็นอิสระมากขึ้นและเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักช่วยตัวเองได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ก็เป็นที่คาดหวังได้ว่า เด็กจะพัฒนาลักษณะบุคลิกภาพที่มีการกล้าเสี่ยง กล้าเผชิญและกล้าแสดงตัวมากขึ้น¹

การแนะนำ การสอน

เซียร์ส (Sears) กล่าวว่า แม่ที่คิดจะใช้การแนะนำ สอน เพราะบางครั้งเด็กอาจจะเกิดความวิตกกังวลว่าจะประพฤติดังไรดี เด็กจะกระทำการต่าง ๆ ได้ ถ้าเขาไม่เกิดความวิตกกังวลเสียก่อน เช่น กรณีเด็กจะทำอะไรแล้วถูกแม่ว่าควยอารมณ์ โกรธ จะก่อให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจและวิตกกังวลแก่เด็ก หรือกรณีที่เด็กทำอะไรแล้วแม่ช่วยแนะนำควยถ้อยคำอ่อนหวานจะทำให้เด็กเกิดความหวัง หรือกระตือรือร้นที่จะกระทำ²

การกระทำของแม่เป็นสิ่งสำคัญเพราะเด็กมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของแม่ คูบิน (Dubin) กล่าวว่า การฝึกหัดทางสังคมให้แก่เด็กที่กำลังต้องการตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ จะทำให้เด็กเอาอย่างพฤติกรรมนั้นมาเป็นของตนได้ง่ายที่สุด³ เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมและการปรับตัวในการดำรงชีวิตจากผู้ใกล้ชิดโดยเฉพาะแม่ ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก⁴ ดังนั้นการกระทำตลอดจนคำแนะนำของแม่

¹ ละม้ายมาศ ศรทัตต์ และคณะ, "อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี," รายงานการวิจัย ฉบับที่ 9 (สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 110-111.

² Sears and others, Patterns of Child Rearing, p. 160.

³ Dubin cited in Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 135.

⁴ Hurlock, Child Development, p. 661.

จึงเป็นแบบอย่างให้เด็กปฏิบัติตาม ทั้งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็ก จากการศึกษาของ มัสเสน (Mussen) คองเกอร์ (Conger) และคาแกน (Kagan) ซึ่งได้ทำการทดลองกับกลุ่มเด็กวัยก่อนเข้าเรียน โดยแยกกลุ่มแม่ที่ดูแลเอาใจใส่และไม่ดูแลเอาใจใส่ลูก แล้วให้แม่ของเด็กทั้งสองกลุ่ม สอนวิธีให้ลูกแก้ปัญหาที่ยากในระหว่างการสอนให้แม่แก่งตัวดังเดิม และทำให้ปัญหานั้นยากขึ้น ผลปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จะทำความพฤติกรรมของแม่ เช่น จะมีการดังเดในการตอบ หรือในการแก้ปัญหาต่อส่วนเด็กที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จะทำตามลักษณะของแม่น้อย¹

นอกจากนี้ในการแนะนำสิ่งใหม่ ๆ ให้แก่เด็ก เมื่อแม่แสดงท่าทีที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจบางอย่างนั้น แม่จะต้องจับจุดความสนใจของเด็กให้ได้ และใช้คำถามที่มีลักษณะท้าทายเด็กหรือช่วยอธิบายเพื่อให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาคด้วยตนเอง²

การยอมรับและให้กำลังใจเด็ก

การยอมรับเด็กของแม่จะมีลักษณะคือ การรับรู้และให้ความสนใจแก่เด็กด้วยความเข้าใจ และด้วยความรัก แม่ที่ยอมรับเด็กมักจะเป็นผู้ที่ต้องการมีลูก และเห็นว่าการเลี้ยงดูเด็กมีสิ่งที่ยุ่งยากหรือน่าเบื่อหน่าย แม่ที่เป็นเช่นนี้จะให้ความสำคัญแก่เด็กและพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์กับเด็กให้มีความอบอุ่นอยู่เสมอ การยอมรับเด็กของแม่ย่อมขึ้นกับบุคลิกภาพทางอารมณ์ของแม่ แม่ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มักจะตั้งจุดมุ่งหมายในการเลี้ยงดูให้เด็กรู้จักฝึกฝนการพึ่งตนเอง และพยายามทุกอย่างเพื่อให้บรรลุ

¹Mussen, Conger and Kagan, Child Development and Personality, pp. 361-362.

²Jean V. Carew, Itty Chan and Christine Haltar, Observing Intelligence in Young Children (New Jersey: Prentice-Hall, 1976), p. 58.

จุดมุ่งหมายนี้ ส่วนแม่ที่ยังไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มักพยายามบีบบังคับให้เด็กเป็นไปตามมาตรฐานที่ตนตั้งเอาไว้ แม่ที่ยอมรับเด็กและมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยต่อเด็ก จะทำให้เด็กมีส่วนร่วมในครอบครัวมากขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ดี¹

เกล (Gale) เชื่อว่า การฝึกให้เด็กปฏิบัติตนอยู่ในกรอบระเบียบที่ผู้ใหญ่วางไว้ฝ่ายเดียว จะเป็นการทำลายความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เพราะการที่เด็กต้องปฏิบัติตัวให้อยู่ในระเบียบเท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของเด็ก ความคิดสร้างสรรค์ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นในภาวะที่ถูกจำกัด แต่จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีการขจัดหรือลดอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ ทางสังคมให้หมดไปหรือน้อยลง เกลได้ยั่วว่า เด็กที่ได้รับการยอมรับและรู้สึกว่าตัวเองมีค่าเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาคุณลักษณะสมรรถภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ให้พัฒนาได้เต็มที่²

เด็กที่ได้รับการยอมรับ โดยทั่วไปจะเป็นมิตรกับผู้อื่นได้ง่าย ให้ความร่วมมือ ซื่อสัตย์ สภาพทางอารมณ์มั่นคงและร่าเริงอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบ สามารถดูแลทรัพย์สินทั้งของตนเองและของผู้อื่น ตรงไปตรงมาและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นได้ สามารถเผชิญชีวิตได้ด้วยความมั่นใจ มีแผนการและความทะเยอทะยานเกี่ยวกับอนาคตที่ชัดเจน มองตนเองได้ตรงกับความเป็นจริง ประเมินความสามารถและจุดอ่อนของตนได้อย่างถูกต้องไม่เข้าข้างตนเอง³

ไซมอนส์ (Symonds) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการยอมรับลูกเปรียบเทียบกับการปฏิเสธลูก พบว่า เด็กที่พ่อแม่ให้การยอมรับจะเป็นผู้ที่เพื่อนฝูงรักใคร่ และให้การยอมรับเป็นอย่างดี ชอบเข้าสังคม สนใจการงาน มีเพื่อนมาก

¹Hurlock, Child Development, p. 661.

²Raymond F. Gale, Development Behavior: A Humanistic Approach (New York: The Macmillan Co., 1969), p. 434.

³Hurlock, Child Development, p. 661.

มองโลกในแง่ดี ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ปรับตัวได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความ
 เข้าใจในตนเองสูง รู้สึกว่าตนเองมีค่า อ่อน ปลอดภัย ส่วนเด็กที่พ่อแม่ปฏิเสธจะมี
 ลักษณะตรงกันข้าม¹ ดังนั้นแม่ควรจะให้กำลังใจเด็ก และยอมรับว่าเด็กมีความสามารถ
 ตามวัยของเขา เพื่อช่วยให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นและมีความภูมิใจในตนเอง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเด็ก

ซุนิค (Zunich) ได้ทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กในโรงเรียน
 รับเลี้ยงเด็ก พบว่า เด็กที่มีพ่อแม่ร่วมกิจกรรมกับเด็กและคอยสนับสนุนให้กำลังใจใน
 การทำงานของเด็กควยวจา จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเด็กอื่น ๆ หรือเล่นกับ
 เด็กคนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่วนเด็กที่มีพ่อแม่ที่เข้มงวดกับกฎเกณฑ์มาก ชอบห้ามเด็ก
 ไม่ให้ทำในสิ่งที่ต้องการมักจะเป็นเด็กที่เข้ากับคนอื่นได้ยาก ชอบเรียกร้องความสนใจ
 และมีความวิตกกังวล² แสดงให้เห็นว่าการที่แม่มีส่วนร่วมและสนับสนุนในกิจกรรมของ
 เด็กนี้ จะมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเด็ก หรือมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของเด็กกับ
 เพื่อน ๆ

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเด็ก ก็มีอิทธิพลอย่างมากต่อ
 ประสบการณ์ทางค่านิยมเชาวน์ปัญญา หรือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเชาวน์ปัญญาของเด็ก
 จากการศึกษาของ บาลเจอร์ (Baljler) และสคาร์เฟอร์ (Schaefer) ได้ศึกษา
 พฤติกรรมของแม่ที่มีผลต่อเชาวน์ปัญญาของเด็ก โดยทำการสังเกตพฤติกรรมของแม่ที่มี
 ต่อลูก เมื่อเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ และเมื่ออายุ 16-18 ปี ให้เด็กทำการทดสอบ

¹P.M. Symonds, The Psychology of Parent-Child Relationships
 (New York: Appleton-Century-Cruff's, 1939), pp. 283-285.

²Watson and Lindgren, Psychology of the Child, p. 303.

เขาวนปัญญา พบว่าพฤติกรรมของแม่จะมีผลในระยะยาวต่อเขาวนปัญญาของเด็ก และถ้าพฤติกรรมของแม่เป็นแบบปฏิเสธ เช่น ไม่สนใจ ไร้ความเข้าใจ โทษเด็กเสมอ และใช้วิธีการควบคุมโดยใช้ความกลัว จะมีผลต่อเขาวนปัญญาอย่างเด่นชัดขึ้น และจะมีผลต่อเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง¹

การที่แม่มีบทบาทในการแนะนำ ควบคุมกิจกรรมให้ส่งเสริมเขาวนปัญญาของเด็ก แม่จะต้องเข้าใจว่าการทำให้เกิดประสบการณ์ทางเขาวนปัญญาของเด็กนั้นมีความแตกต่างกันในแต่ละวัย ในชั้นหนึ่ง ๆ ของการเจริญเติบโต กิจกรรมที่ทำทนายเขาวนปัญญาของเด็กจะต่างกัน² แม่จะต้องสังเกตจากพฤติกรรมของเด็กทั้งทางวาจาและท่าทาง เพื่อเรียนรู้และตีความจากพฤติกรรมของเขา และหาวิธีส่งเสริมเขาวนปัญญาของเด็กให้เหมาะสมในแต่ละวัย

การแสดงความรัก ความผูกพันใกล้ชิด

การแสดงความรัก ความผูกพันของแม่ที่มีต่อเด็กเป็นสิ่งสำคัญมาก เฮอร์ล็อก (Hurlock) กล่าวว่า เด็กที่ถูกตัดขาดจากความรักจะก่อให้เกิดความบกพร่องในตัวเด็กหลายประการ คือความบกพร่องในทางพัฒนาการทางกาย ทางสมอง ทางสังคม ทางอารมณ์ ตลอดจนจนถึงความบกพร่องทางค่านิยม³

แฮร์เรียท รีนโกล (Harriet Rheingold) ได้ศึกษาอิทธิพลของความวิตกกังวลเมื่อเด็กถูกแยกจากแม่ (Separate Anxiety) โดยนำเด็กอายุ 10 เดือนเข้าไปไว้ในห้องที่เด็กไม่เคยอยู่มาก่อน และจัดสภาพการณ์ให้ 4 แบบ คือ ให้มีแม่อยู่ด้วย

¹ Ibid., p. 304.

² Carew, Chan and Halfar, Observing Intelligence in Young Children, p. 51.

³ Hurlock, Child Development, pp. 261-262.

มีคนแปลกหน้าอยู่ด้วย มีของเล่น และอยู่ตามลำพัง ผลการศึกษาปรากฏว่า เมื่อมีแม่อยู่ด้วย เด็กจะมีความสุข เมื่อไม่มีแม่เด็กจะร้องไห้เล็กน้อย ของเล่นและคนแปลกหน้าไม่ทำให้เด็กมีความสุข การทดลองครั้งที่ 2 นำเด็กอายุ 10 เดือนนี้เข้าไปในห้องพร้อม กับแม่ ห้องซึ่งมีประตูเปิดไปยังห้องแรกที่เด็กเคยร้องไห้เมื่อไม่มีแม่ ผลปรากฏว่า เด็กจะคลานเข้าไปสำรวจห้องเกมนั้นรอบ ๆ แล้วคลานกลับมาหาแม่ เด็กเหล่านั้นไม่ร้องไห้เมื่ออยู่ตามลำพังในห้องนั้น ความวิตกกังวลจะหมดไป เมื่อเด็กรู้ว่าคนมีวิธีที่จะกลับไปหาแม่ของตนได้ ผลการศึกษานี้ แสดงว่าแม่มีอิทธิพลต่อเด็กโดยเฉพาะในวัยเด็กเล็กมาก การที่เด็กถูกแยกจากแม่ จะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณถูกทอดทิ้ง ไม่มีความอบอุ่น และเกิดความวิตกกังวล ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กในวัยต่อมา

ขนาดของครอบครัวก็มีอิทธิพลต่อการแสดงความรักความผูกพันของแม่ จากการศึกษาของ เบล (Bell) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเรียกร้องความสนใจของเด็กกับขนาดของครอบครัว โดยทดสอบกับเด็กวัยก่อนเข้าเรียน เป็นชาย 44 คน ในโรงเรียนภาคฤดูร้อน การวัดพฤติกรรมให้ครูที่โรงเรียนสังเกตจำนวนครั้งที่เด็กติดต่อกับครูผู้หนึ่งโดยใช้ rating scale แบบ 1-11 1 หมายถึง ไม่มีการติดต่อกับครู ส่วน 11 จะเป็นเด็กที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ติดต่อกับครู เพื่อต้องการความอบอุ่น ความมั่นใจ ผลปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของครอบครัวกับจำนวนครั้งที่เด็กเรียกร้องความสนใจ = .53 ซึ่งให้เห็นว่าเด็กชายจากครอบครัวที่มีลูกมากจะมีพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจมากกว่าเด็กชายที่มาจากครอบครัวที่มีลูกไม่มาก เขาให้เหตุผลว่า แม่ที่มีลูกหลายคน แม้ว่าจะให้ความรักแก่ลูกมาก แต่ก็ไม่สามารถสนองความต้องการของลูกแต่ละคนได้ เช่นเดียวกับแม่ที่มีลูกน้อยคน โดยเฉพาะถ้าเด็กมีอายุ

¹Harriet Rheingold cited in Harry Munsinger, Fundamentals of Child Development (San Diego: Holt, Rinehart and Winston, 1975), p. 341.

ได้เสียกัน จะมีการพึ่งพามากกว่า มีการเรียกร้องความสนใจมากกว่า¹

แอนโทโนฟสกี (Antonovsky) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ แบบให้ความรัก แบบเรียกร้องเอาจากเด็ก และแบบจำกัดสิทธิของเด็ก กับพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชาย 6 คน เด็กหญิง 3 คน อายุ 20 ถึง 23 เดือน และแม่ของเด็ก รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แม่ และสังเกตพฤติกรรมระหว่างแม่และเด็กพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กซึ่งสังเกตจากการที่เด็กคิดการเล่นที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการแสดงความรักของแม่ โดยการอุ้ม การเล่นควย และการปกป้องดูแลจากแม่ การที่ความคิดสร้างสรรค์สัมพันธ์กับการแสดงความรักของแม่นั้น เป็นเพราะการแสดงความรักเป็นการดูแลเอาใจใส่เด็ก ทำให้เด็กได้รับความอบอุ่นปลอดภัย และกล้าแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์²

นอกจากการแสดงความรักของแม่จะมีผลทำให้เกิดการพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์แล้ว ยังมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กด้วย จากการศึกษาของบรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner) พบว่า ผลจากการที่พ่อแม่ให้ความรักมากเกินไป จะทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่ม และขาดความเป็นอิสระแก่ตนเอง การปล่อยปละละเลยมากเกินไป ก็จะทำให้เด็กไม่รู้จักความเพียงพอและขอบเขต เกิดความวิตกกังวล การไม่ฝึกให้เด็กรู้จักความเป็นอิสระ จะทำให้เด็กไม่กล้าริเริ่มเพราะเด็กไม่มีประสบการณ์

¹Richard O. Bell, "Relation of Preschool Dependency Behavior to Family Size and Density," Child Development 32 (December, 1964); 1187.

²Helen Faijur Antonovsky, "A Contribution to Research in the Area of the Mother-Child Relationship," Child Development 25 (1959): 3751.

หรือขาดแรงจูงใจ¹

การควบคุม ลงโทษ

การลงโทษของพ่อแม่จะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ปีเตอร์สัน (Peterson) พบว่า ทศนคติของพ่อแม่ที่เข้มงวดเย็นชาและก้าวร้าวจะส่งผลถึงปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ กล่าวคือ เด็กในระดับอนุบาลจะหนีออกจากความเป็นจริง (Autism)²

บัญญัติ บุนนาค ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมประกิตด้านการลงโทษกับบุคลิกภาพของเด็ก พบว่า การลงโทษของพ่อแม่มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเป็นตัวของตัวเองของเด็ก กล่าวคือ พ่อแม่ที่ลงโทษเด็กบ่อย เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเองน้อย ชอบพึ่งพาผู้อื่น ตรงข้ามกับพ่อแม่ที่ไม่ใช้การลงโทษ เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเองมาก ชอบคิดและตัดสินใจด้วยตัวเอง³

เอเยอร์ (Ayer) และเบรนนิวเทอ์ (Bernreuter) ได้ศึกษาบุคลิกภาพของเด็กอันเนื่องมาจากวินัยที่ได้รับจากพ่อแม่ต่าง ๆ กัน พบว่า เด็กที่ได้รับการลงโทษโดยการเขียนตีมจะมีลักษณะบุคลิกภาพห่างจากความเป็นจริง ต้องพึ่งผู้ใหญ่ในด้านความรักและความเอาใจใส่อย่างผิดปกติ และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ยาก ส่วนเด็กที่พ่อแม่

¹ Bronfenbrenner cited in Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 137.

² D.R. Peterson, "Behavior Problem of Middle Childhood," Journal of Consulting Psychology 25 (1961): 205-209.

³ บัญชี บุนนาค, "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพของเด็ก ในพระนครและต่างจังหวัด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514).

ยอมให้อิสระในการใช้ความคิดและตัดสินใจด้วยตนเองนั้นจะสามารถเผชิญความจริงได้
ดีกว่าและฟังผู้ใหญ่น้อยกว่า¹

วัตสัน (Watson) ได้ศึกษาทัศนคติการใช้วินัยของพ่อแม่กับบุคลิกภาพของเด็ก
ผลปรากฏว่า เด็กที่ได้รับอิสระจากพ่อแม่จะมีความคิดริเริ่มมากกว่าเด็กที่พ่อแม่ควบคุม
ซึ่งเด็กพวกหลังนี้มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่า²

บัลด์วิน (Baldwin) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศของ
บ้านแบบต่าง ๆ กับบุคลิกภาพของเด็กพบว่า ครอบครัวที่พ่อแม่วางระเบียบ ควบคุมพฤติ-
กรรมอย่างเข้มงวดกวดขัน (Authoritarian Control) มีผลทำให้เด็กกลายเป็น
คนเงี้ยวขี้นม เรียบร้อย อยู่ในโอวาท ไม่ก้าวร้าว ผลการศึกษาของราดค์ (Radke)
ก็พบว่า พ่อแม่ที่เคร่งครัดในระเบียบวินัย เด็กจะมีความมั่นคงทางอารมณ์น้อย ไม่สามารถ
สร้างความสัมพันธ์อันดีภายในบ้าน ชอบทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ชอบการแข่งขัน ไม่อ่อนไหว
ต่อคำติชม และไม่กว้างขวางในหมู่เพื่อน³

¹ M.E. Ayer and Bernreuter, "A Study of the Relationship
between Discipline and Personality Traits in Little Children,"
Journal of Genetic Psychology 50 (1937): 163-170.

² G. Watson, "Some Personality Differences in Children
Related to Strict or Permissive Parental Discipline," Journal of
Psychology 44 (1957): 227-249.

³ Baldwin, Radke cited in Paul Henry Mussen, and John
Janeway Conger, Child Development and Personality (New York:
Harper and Brother, 1956), pp. 350-354.

จากผลการวิจัยเหล่านี้ แสดงว่าการควบคุมลงโทษของพ่อแม่จะมีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก การลงโทษที่รุนแรงและจำนวนครั้งที่ได้รับจากที่บ้าน เด็กจะมีแนวโน้มที่จะแสดงความก้าวร้าวมากขึ้น¹ การลงโทษทางร่างกายจะทำให้เด็กหนีออกจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ ทำให้เด็กพึ่งพาผู้ใหญ่มากขึ้น และมีผลต่อการปรับตัวทั้งในโรงเรียนและในสังคมอื่น ๆ²

มิลเลอร์ และสวานสัน (Miller and Swanson) พบว่าการลงโทษที่รุนแรงและไม่ให้รางวัลจะถูกนำไปใช้กับเด็กที่มีพฤติกรรมในทางต่อต้านและไม่ยอมรับการลงโทษ³

แครนคัล และเพรสตัน (Crandall and Preston) พบว่าความก้าวร้าวทางคำพูดของแม่ในชนชั้นกลางที่มีต่อลูก จะมีผลในทางผกผันกับจำนวนความรัก ความเป็นมิตรที่แสดงออก กล่าวคือ ยิ่งแสดงความก้าวร้าวออกมามากเท่าใด ก็ยิ่งแสดงความเป็นมิตรน้อยลง ยิ่งแสดงการอบรมมากขึ้นก็ยิ่งจะมีข้อห้าม ข้อป้องกันมากขึ้น จากแม่ที่มีต่อลูก⁴ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบลงโทษ จะเกิดความละอาย (shame) เมื่อเขาทราบว่าเขาไม่มีความสามารถที่จะทำงานอะไรได้ แต่เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักและได้รับการเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) จะเกิดความละอาย (guilt) เมื่อตนทำผิดกฎของสังคม จะรู้จักใช้เหตุผล ทราบสาเหตุของความผิด และทราบแนวทางที่จะประเมินพฤติกรรมของตนเอง⁵

¹ Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 142.

² Munsinger, Fundamentals of Child Development, p. 342.

³ Miller and Swanson cited in Breckenridge and Vincent, Child Development, p. 141.

⁴ Crandall and Preston cited in Ibid., p. 142.

⁵ Munsinger, Fundamentals of Child Development, p. 343.

ไฮเดอร์ (Haider) ศึกษาเรื่อง ทักษะคิดและการอบรมเลี้ยงดูที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้น 4 ถึง 5 ซึ่งมีระดับไอคิวใกล้เคียงกัน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีความสามารถสูง 33 คน กับกลุ่มที่มีความสามารถต่ำ 24 คน ผลการวิจัยพบว่า แม่ของเด็กที่มีสัมฤทธิ์ผลสูง จะมีความต้องการที่จะฝึกลูกมากกว่า มีความต้องการที่เกี่ยวกับตัวเด็กมากกว่า ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสังคมที่คิดว่า ให้คำชมที่มีเหตุผลมากกว่า ให้รางวัลที่เป็นสิ่งของน้อยกว่า ทำการลงโทษพฤติกรรมที่ผิดทันทีและใช้วิธีการลงโทษที่แน่นอนมากกว่าแม่ของเด็กที่มีสัมฤทธิ์ผลต่ำ¹

นอกจากนี้ ความคงที่ในการลงโทษของพ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญถ้าพ่อแม่ไม่มีความคงที่ในการให้รางวัลหรือลงโทษ จะทำให้เกิดบรรยากาศที่ทำให้เด็กหวาดกลัว สับสน และพัฒนาลักษณะแบบเผด็จการขึ้นได้ แต่ถ้าแม่ให้ความอบอุ่นและมีความคงที่ในการให้รางวัลหรือลงโทษ จะทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง และเด็กจะมีสุขภาพจิตที่ดี² ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกภาพจะมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ในวัยต้นของชีวิต โดยเฉพาะประสบการณ์การให้รางวัลและลงโทษ วิธีให้รางวัลและลงโทษของพ่อแม่จะมีผลต่อการพัฒนานิสัยและความกังวลใจของเด็ก³

¹ Santosh Jueja Haider, "Parental Attitudes and Child Rearing Practices as Related to Academic Underachievement," Dissertation Abstracts International 31 (June, 1971): 6402.

² Munsinger, Fundamentals of Child Development, p. 343.

³ Ernest R. Hilgard and Richard C. Atkinson, Introduction to Psychology (New York: Harcourt, Brace & World, 1967), p. 495.

จากแนวความคิดและผลงานวิจัยที่ผู้วิจัยรวบรวมมาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็กในค่านต่าง ๆ วิธีการที่แม่ปฏิบัติต่อเด็กจะมีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แมที่ยอมรับเด็กและมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยต่อเด็ก จะทำให้เด็กมีส่วนร่วมในครอบครัวมากขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ดี แต่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเด็ก ก็จะเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านเชาวน์ปัญญา การแนะนำสั่งสอนของแม่จะช่วยให้เด็กเกิดความมั่นใจและกระตือรือร้นที่จะกระทำ การแสดงความรักความผูกพันของแม่ จะมีผลทำให้เกิดการพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก การควบคุมลงโทษของพ่อแม่โดยการเยียนตี จะทำให้เด็กมีลักษณะบุคลิกภาพห่างจากความเป็นจริง ต้องพึ่งผู้ใหญ่ในด้านความรัก ความเอาใจใส่อย่างผิดปกติ และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ยาก นอกจากนี้วิธีการฝึกให้ลูกพึ่งตนเองของแม่ก็จะมีผลต่อการพัฒนาการพึ่งตนเองของเด็ก แม่ที่ฝึกให้ลูกพึ่งตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึงความสามารถและความพร้อมของเด็กแต่ละคน จะทำให้เด็กสามารถพึ่งตนเองได้ดี และมีความรับผิดชอบ ในการศึกษาครั้งนี้ พฤติกรรมที่แม่ฝึกให้ลูกพึ่งตนเอง คือ พฤติกรรมการชักชวน การแนะนำการสอน และการยอมรับ ชมเชย ใจกว้างใจ ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมให้เด็กพึ่งตนเองได้แก่พฤติกรรมการรบกวน และการแย่งมาทำเองของแม่ ลักษณะพฤติกรรมค่านต่าง ๆ ของแม่ดังกล่าว ล้วนมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก โดยเฉพาะเด็กในวัย 2-3 ปี ซึ่งเป็นระยะสำคัญในการวางพื้นฐานของบุคลิกภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ ขึ้นอยู่กับวิธีการปฏิบัติของแม่ที่มีต่อเด็ก ดังนั้นในการศึกษาลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหา ก็จะแสดงถึงแนวโน้มของการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กไทยในชนบทด้วย

จากแนวความคิดและผลของการวิจัยเป็นจำนวนมากทั้งในและนอกประเทศที่ได้ปรากฏในการศึกษาเรื่องดังกล่าว จะมีตัวแปรสำคัญอีกหลายตัวแปรมาเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจทำให้การแสดงผลพฤติกรรมของแม่และเด็กแตกต่างกันไปได้ ตัวแปรสำคัญอันเป็นที่สนใจศึกษาและอ้างถึงกันมาก คือ ตัวแปรค่านเพศ ลำดับที่การเกิด และฐานะทางเศรษฐกิจ

เพศ

เนื่องจากมีแนวโน้มที่เชื่อว่า ทักษะคิด ค่านิยม และการคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกัน และมีผลทำให้การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กชายและหญิงแตกต่างกันด้วย¹ เพศจึงเป็นตัวแปรที่ได้รับความสนใจจากนักจิตวิทยาหลายท่านรวมทั้งนักสังคมวิทยาด้วย เพราะเด็กชายและหญิงต่างก็ได้รับบทบาทความคาดหวังจากสังคมต่างกัน พ่อแม่ในฐานะเป็นตัวแทนของสังคมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและความคาดหวังของสังคมให้แก่เด็กย่อมมีแนวโน้มที่จะให้การอบรมเลี้ยงดูแก่เด็กชายและหญิงต่างกัน จากการศึกษาของเซียร์ส และคณะ (Sears et al) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์แม่ 372 คน เกี่ยวกับความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดูเด็กชายและหญิง ผลปรากฏว่าแม่ให้การอบรมเลี้ยงดูต่างกันระหว่างเพศดังนี้

ความก้าวร้าว แม่ยอมให้เด็กชายก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง และมักกระตุ้นให้ต่อสู้กับเด็กอื่นเมื่อถูกรังแก เด็กหญิงจะไม่ได้รับอนุญาตให้แสดงการก้าวร้าวต่อพ่อแม่ ส่วนเด็กชายอาจได้รับการอนุโลมบ้าง แม่ส่วนใหญ่คิดว่า การต่อสู้ของเด็กชายเป็นสิ่งธรรมดาและจำเป็นบางสถานการณ์ ผู้วิจัยให้ทัศนะว่าทัศนคติเช่นนี้ของแม่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก เพราะแม่รายงานว่าเด็กชายชอบทะเลาะ แสดงอารมณ์กับพ่อแม่บ่อยกว่าเด็กหญิง ผู้วิจัยสรุปว่าการที่เด็กชายมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิงนั้นก็เนื่องมาจากทัศนคติการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่

วิธีการฝึกหัด เด็กชายจะได้รับการลงโทษด้วยการเขียนตีมากกว่า ส่วนเด็กหญิงถ้าก้าวร้าวก็ได้รับการตี แต่บ่อยกว่าเด็กชายที่ก้าวร้าว ใช้วินัยด้วยความรัก (love oriented technique) กับเด็กหญิงมากกว่า เด็กชายจะได้รับคำชมเชยต่อพฤติกรรมที่ดีน้อยกว่า แต่เด็กหญิงจะได้รับการชู่ว่าจะไม่รักเมื่อมีพฤติกรรมไม่ถูกใจ

¹Margaret Mead, Male and Female: A Study of the Sexes in a Changing World (New York: Morrow, 1949), p. 105.

พ่อแม่ยกย่องเด็กชาย

ความเข้มงวดและการเรียกร้องความต้องการ (restrictness and demand) เด็กหญิงมักถูกเรียกร้องให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีมารยาทเรียบร้อยมากกว่าเด็กชาย

การลงโทษ เด็กหญิงมักได้รับความเอ็นดู (affection) จากพ่อแม่มากกว่า และจะถูกลงโทษน้อยกว่า

ผู้วิจัยสรุปว่า เด็กหญิงมักหัวอ่อน เชื่อฟัง ให้ความร่วมมือดีกว่าและมักจะได้รับการคาดหวังให้เหมาะสมกับมาตรฐานทางสังคมมากกว่าเด็กชายในวัยเดียวกัน¹

นอกจากนี้ เชียร์ส ยังทำการศึกษาเปรียบเทียบแม่ของเด็กชาย 91 คน แม่ของเด็กหญิง 83 คน คว้าการฝึกให้ลูกฟังตนเอง และมีการยับยั้งการฟังตนเองจะแตกต่างกันหรือไม่ ผลปรากฏว่า แม่ของเด็กหญิง ฝึกให้ลูกฟังตนเองและยับยั้งการฟังตนเองเพียงบางค่านเท่านั้น เช่น เรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย การเชื่อฟัง ทั้งนี้เพราะหวังให้เด็กหญิงมีลักษณะสมเป็นกุลสตรี แต่เมื่อคำนึงถึงค่านอื่น ๆ ในการฝึกให้ฟังตนเองหรือยับยั้งการฟังตนเองรวมกันทุกค่านแล้ว จะไม่พบว่าแม่ฝึกหรือยับยั้งการฟังตนเองแตกต่างกันในระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง เหตุที่ทำให้ไม่แตกต่างอาจเนื่องมาจากสังคมไม่ถือว่าพฤติกรรมการฟังตนเองในวัยเด็ก เป็นพฤติกรรมที่ควรจะแตกต่างกันในระหว่างเพศ²

มอนโร (Monroe) ได้กล่าวถึงลักษณะการยอมตามของเพศหญิงว่า การที่เพศหญิงมีลักษณะดังกล่าวมากกว่าเพศชาย เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ตามความ

¹ Sears and others, Patterns of Child Rearing, pp. 400-407.

² Ibid.

คาดหวังของสังคมต่างกันตั้งแต่เล็ก จะเห็นว่า เด็กหญิงจะได้รับการปกป้อง และแนะ
แนวทางจากพ่อแม่มากกว่าเด็กชาย ทำให้มีแนวโน้มพัฒนาการยับยั้งตัวเอง (Self-
restraint) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมมากกว่า ส่วนเด็กชายจะถูกคาดหวังให้
มีความรู้กว้างขวาง ถูกกระตุ้นให้มีความคิดริเริ่ม และกล้าหาญมากกว่า เพราะเป็นที่
ยอมรับของสังคมทั่วไปว่าเพศชายต้องเข้มแข็ง กล้าหาญและมีอำนาจเหนือกว่าเพศหญิง¹

เออซูเบล (Ausubel) ได้กล่าวถึงลักษณะความแตกต่างของเพศชายและ
หญิงว่า เนื่องจากการอบรมทางบ้านที่ต่างกันระหว่างเด็กชายและหญิง จึงทำให้เด็กหญิง
เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ชั้นต่อพ่อแม่ เอาแบบอย่างพ่อแม่ และจากบุคคลอื่นที่มีอำนาจเหนือ
กว่ามากกว่าเด็กชาย เด็กหญิงจะมีความต้องการน้อยในค่านความเป็นอิสระ การแสวง
หาศักดิ์ศรี การแยกตัวจากบ้าน และจะยอมตามความคาดหวังของสังคมมากกว่า เด็กชาย
จะถูกสังคมหวังให้มีความสัมฤทธิ์ผลมากกว่าเด็กหญิงและความคาดหวังนี้จะแสดงให้เห็นชัด
ในระยะตอนกลางของวัยรุ่น²

จากการศึกษาของเชียร์ส และคณะ แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ให้การอบรมเลี้ยงดู
แก่เด็กชายและเด็กหญิงต่างกันหลายด้าน กล่าวคือ เด็กชายได้รับการอนุโลมให้แสดง
ความก้าวร้าว และการต่อสู้ และใช้การลงโทษด้วยการเขี่ยนทีมากกว่า ส่วนเด็กหญิงมัก
ได้รับความรักความเอาใจใส่ ได้รับคำชมเชย ความเข้มงวดเกี่ยวกับมารยาทเรียบร้อย
และความเป็นระเบียบให้เหมาะสมมาตรฐานของสังคมมากกว่าเด็กชาย ผู้วิจัยแสดงความ
คิดเห็นว่าการที่พ่อแม่อบรมเลี้ยงดูเด็กชายและหญิงต่างกันนี้ ทำให้บุคลิกภาพต่างกัน
ระหว่างหญิงและชาย ซึ่งตรงกับทัศนะของ มอนโร และเออซูเบล

¹Walter S. Monroe, Encyclopedia of Educational Research
(New York: The Macmillan Co., 1952), p. 205.

²D.P. Ausubel, Ego Development and the Personality Disorders
(New York: Grune and Stratton, 1952), p. 434.

ในปี ค.ศ. 1940 จอห์นสัน (Johnson) และเทอร์แมน (Terman) ได้ศึกษาความกังวลใจ ทักษะคติและค่านิยมของเพศชายและหญิงพบว่า เพศหญิงชอบเกี่ยวข้องกับสังคมมากกว่า (Social oriented) ซึ่งความแตกต่างนี้ได้ปรากฏตั้งแต่ตอนต้นของชีวิต ผู้วิจัยให้เหตุผลว่าเป็นเพราะเพศหญิงเรียนภาษาได้เร็วกว่าเพศชาย จึงช่วยให้เพศหญิงสามารถใช้ภาษาติดต่อได้ดีกว่าเพศชายตั้งแต่ยังเป็นเด็ก¹

ในปีเดียวกันนี้ จอห์นสัน และเทอร์แมน ก็ได้ศึกษาความมั่นคงทางอารมณ์ของ เด็กหญิงและเด็กชาย พบว่าเด็กหญิงมีความกลัว ความกังวลใจ และแสดงการตื่นตกใจมากกว่า แต่แสดงความรุนแรงเกี่ยวกับการปรับตัวน้อยกว่าเด็กชาย ทั้งนี้ผู้วิจัยอธิบายว่าอาจเนื่องจาก บทบาทที่ต่างกันระหว่างเพศและความเข้มงวดของพ่อแม่ต่อพฤติกรรมดังกล่าวของ 2 เพศ ต่างกัน²

ในปี ค.ศ. 1960 คาแกน และมอส (Kagan and Moss) ศึกษาความมั่นคงของ พฤติกรรมการฟังผู้อื่นจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใหญ่ 54 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 27 คน อายุระหว่าง 20-29 ปี และต้องเป็นบุคคลที่เคยได้รับการบันทึกข้อมูล จากการศึกษาเมื่อตอนอายุ 3-10 ปีด้วย ผลปรากฏว่า พฤติกรรมการฟังผู้อื่นยังคงมีอยู่อย่าง มั่นคงในผู้หญิง แต่มีอยู่เล็กน้อยในผู้ชาย นั่นคือมากกว่า 60% ของอาสาสมัครระหว่างพฤติ- กรรมการฟังผู้อื่นในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เป็นเพศหญิง ในขณะที่เพศชายมีเพียง 9% เท่านั้น³ และจากผลการศึกษาของ ฮิกส์ (Hicks) ซึ่งศึกษาลักษณะการฟังผู้อื่นของเด็กอนุบาลพบว่า เด็กหญิงจะมีพฤติกรรมการฟังผู้อื่นมากกว่าเด็กชาย⁴

¹W.B. Johnson and L.M.Terman, "Some High Light in the Literature of Psychological Sex Differences," Journal of Psychology 9 (1940) : 327 - 336

²Ibid

³Kagan and H.A. Moss, "The Stability of Passive and Dependent Behavior from Childhood Though Adulthood," Child Development 31 (1960) : 577 - 591

⁴Hicks cited in Mollie S. Smart and Russel C. Smart, Child Development and Relationship (New York : The Macmillan Co, 1967), p.179

ในปี ค.ศ. 1969 ดัททาเมล (Duttamel) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศในการเลียนแบบพ่อแม่เพศเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างคือเด็กชาย เด็กหญิง และพ่อแม่จากครอบครัวชั้นกลาง อายุเฉลี่ย 5 ปี 6 เดือน ทำการสัมภาษณ์เด็กเพื่อตัดสินว่าเป็นเด็กที่เลียนแบบพ่อแม่หรือไม่ คำถามที่ใช้ ใช้ค่าง่าย 9 คำ คำยาก 3 คำ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ไควสแควร์ พบว่า เด็กผู้ชายจะเลียนแบบพ่อมากกว่าแม่ ส่วนเด็กหญิงจะเลียนแบบแม่มากกว่า เมื่อเอาคะแนนทั้งจากคำถามที่ง่ายและยากรวมกัน ปรากฏความแตกต่างระหว่างเพศชัดเจนอย่างมีนัยสำคัญ ในกรณีของคำที่คุ้นเคย เด็กชายจะไม่เลียนแบบมากกว่าเด็กหญิง และในกรณีที่ไม่รู้จักความหมายของคำ ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายไม่ค่อยเลียนแบบ ข้อค้นพบนี้เชื่อว่าการเลียนแบบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความเป็นอิสระหรือความต้องการฟังพาของเด็ก และถ้าพิจารณาความวัฒนธรรมแล้ว เด็กชายจะถูกสังคมคาดหวังให้เป็นอิสระแก่ตนเองมากกว่าเด็กหญิง จึงไม่ค่อยเลียนแบบมากนัก¹

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นอาจสรุปได้ว่าเพศชายและหญิงมีบุคลิกภาพต่างกันหลายด้าน กล่าวคือเพศชายเข้มแข็ง กล้าหาญ มีอารมณ์มั่นคงกว่า และมีพฤติกรรมการฟังผู้อื่นน้อยกว่าเพศหญิง ส่วนเพศหญิงมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย มีความกลัวและวิตกกังวลมากกว่า นอกจากนี้เพศหญิงยังมีความสามารถในการเข้าสังคมและการปรับตัวได้ดีกว่าเพศชาย ในการเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ พบว่า เด็กชายจะเลียนแบบพ่อมากกว่าส่วนเด็กหญิงจะเลียนแบบแม่มากกว่าเด็กชาย แสดงให้เห็นว่าเพศเป็นตัวแปรหนึ่งที่นำจะมีผลต่อการศึกษาในครั้งนี้ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับตัวแปรค่านี้นี้ว่ามีความแตกต่างกันในลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็ก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศชายและหญิง

¹ Thomas R. Duttamel and Henry B. Biller, "The Imitation of the Child;" Development Psychology 1 (October, 1969) : 772

ลำดับที่การเกิด

ลำดับที่การเกิดจะมีผลทำให้การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อลูกแต่ละคนแตกต่างกัน ลำดับการเกิดของเด็กที่เกิดมาเป็นลูกคนแรก ลูกคนรอง หรือเป็นลูกคนเดียวแต่ละตำแหน่งอาจจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะที่มีผลต่อการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ลูกคนแรกและลูกคนเดี๋ยวมักจะได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากพ่อแม่อย่างมาก แต่ในขณะที่เดียวกัน พ่อแม่มักยังไม่มีความมั่นใจเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของตน ลูกคนต่อ ๆ มา พ่อแม่จะมีความชำนาญในการเลี้ยงดูมากขึ้น แต่ความรัก ความเอาใจใส่ของพ่อแม่กลับลดลง จากการศึกษากฎของแอดเลอร์ (Adler) ที่ใช้การสังเกตเป็นเวลาหลายปี พบว่าลูกคนแรกจะได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากพ่อแม่มาก จนกว่าลูกคนที่สองจะตามมาทันทีที่มีน้อง ลูกคนแรกจะถูกปล่อยปละละเลย ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนมาแย่งความรักของพ่อแม่อันเป็นเหตุให้มีความสำคัญของตนลดไป สำหรับลูกคนรอง แอดเลอร์ พบว่า มักจะมีความใฝ่ฝัน ทะเยอทะยาน และปรับตัวได้ดีกว่าคนอื่น แต่มักจะเป็นคนกระตือรือร้นและชอบอิจฉา ส่วนลูกคนสุดท้าย มักจะได้รับการตามใจจากพ่อแม่มากที่สุด¹

แมคโดนัลด์ (MacDonald) พบว่า ลูกคนแรกในครอบครัวจะมีการปรับตัวในการเข้าสังคม รับผิดชอบ และทำตัวเป็นผู้ใหญ่ได้ดีกว่าลูกคนอื่น ๆ²

คอคช (Koch) เสนอว่า ลักษณะของลูกคนโตไม่ใช่ว่าจะจะเป็นไปเฉพาะในค่านิยมเท่านั้น เขาทำการวิจัยโดยให้ครูของเด็กอนุบาล ให้คะแนนอุปนิสัยของเด็กออกมา แล้วดูว่าเป็นลูกคนที่เท่าใด ผลปรากฏว่า เด็กที่เป็นลูกคนโตมีแนวโน้มที่จะแสดงความโกรธ และมีอารมณ์เครียดสูง รับผิดชอบเมื่อทำผิด และไม่คอยสนใจการชมเชย หรือ

¹ Alfred Adler, Social Interest (New York : Putman's Sons, 1939), pp.229-241

² Watson and Lindgren, Psychology of the Child, p.322

การเอาใจใส่ของผู้ใหญ่ แต่ในทางตรงข้ามสามารถทำงานได้เร็วและดีกว่าลูกคนอื่น ๆ¹ นอกจากนี้เขายังศึกษาเด็กอายุ 5-6 ขวบ จำนวน 360 คน จากครอบครัวที่มีลูก 2 คน พบว่าลูกคนโตมีความสามารถทางภาษามากกว่าคนเล็ก เด็กชายที่มีพี่สาวจะมีพัฒนาการทางบทบาทตามเพศของตนน้อยกว่าเด็กชายที่เป็นลูกคนแรก จากการสัมภาษณ์แม่ รายงานว่า ลูกคนแรกจะมีลักษณะขึ้นอยู่กับคนอื่น หวาดกลัว วิทกกังวล แต่ลูกคนที่สองจะคือ มีความสุข ก้าวร้าว ลูกคนแรกจะคล้อยตามสังคมง่ายกว่าเด็กคนอื่น ๆ มีความต้องการความสำเร็จสูง²

ฮิลตัน (Hilton) ได้ทำการทดลองเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ว่าลำดับที่การเกิดและพฤติกรรมการฟังผู้อื่นมีความสัมพันธ์กัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 4 ขวบ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มแรกเป็นเด็กที่เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ กลุ่มที่สองเป็นเด็กที่เป็นลูกคนแรก และกลุ่มที่สามเป็นเด็กที่เป็นลูกคนรอง กลุ่มที่สองและกลุ่มที่สามมาจากครอบครัวที่มีลูก 2 คน และเพศเดียวกัน วิธีการทดลองก็โดยการให้เด็กแต่ละคนแก้ปัญหาอย่างหนึ่งโดยมีแม่อยู่ในที่นั้นด้วย แม่ครึ่งหนึ่งได้รับการบอกเล่าว่าลูกของตนทำได้ต่ำกว่าระดับเฉลี่ย ส่วนแม่อีกครึ่งหนึ่งได้รับคำบอกเล่าว่าลูกของตนทำได้สูงกว่าระดับเฉลี่ย ในระหว่างพักครึ่ง 5 นาที ผู้ทดลองจะปล่อยให้แม่อยู่ตามลำพังกับลูก ในระหว่างนั้นผู้สังเกตจะแอบดูพฤติกรรมของแม่และเด็กและจดผลที่ได้ไว้ โดยที่แม่ไม่รู้ตัวและผู้สังเกตก็ไม่ทราบลำดับการเกิดของเด็กที่เขากำลังสังเกตอยู่ และไม่รู้ว่าแม่คนไหนที่ได้รับการบอกเล่าว่าลูกของตนทำงานได้ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยหรือเหนือกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ผลการทดลองปรากฏว่าเด็กที่เป็นลูกคนเดียวหรือเด็กที่เป็นลูกคนแรกจะแสดงพฤติกรรมการฟังผู้อื่นมากกว่ากลุ่มที่เป็นลูกคนรอง พฤติกรรมที่เด็กลูกคนแรกและลูกคนเดียวแสดงก็คือ

¹ Ibid

² Munsinger, Fundamentals of Child Development, p.351

1. วังไปหาแม่ระหว่างพักครึ่ง แม่จะได้รับคำสั่งไว้ว่าให้นั่งอยู่กับที่
2. พฤติกรรมในข้อ 1 ยังคงมีอยู่แม่จะถูกเรียกให้กลับ
3. ขอความช่วยเหลือหรือขอคำรับรองเกี่ยวกับงานที่ทำ

ยิ่งไปกว่านั้นในด้านพฤติกรรมของแม่ ปรากฏว่ามีแม่ 18 คน ที่ไม่สนใจกับคำสั่ง ยังคงให้ความช่วยเหลือลูกของตนต่อไป ในจำนวน 18 คนนี้ มีถึง 15 คน ที่เป็นแม่ของลูกคนแรกจากการทดลองของฮิลตัน ซึ่งพยายามที่จะหาโอกาสสังเกตปฏิบัติการของแม่ที่มีต่อลูกภายใต้สถานการณ์ที่ได้รับคำบอกเล่าว่าลูกของตนทำงานได้เหนือเกณฑ์เฉลี่ยหรือต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ปรากฏว่าในจำนวน 10 คน ที่คอยให้คำแนะนำลูก มีถึง 9 คนที่เป็นแม่ของลูกคนแรก จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า เด็กที่เป็นลูกคนแรกมักจะได้รับปฏิบัติจากแม่อย่างไม่สม่ำเสมอ แต่ลูกคนรองจะได้รับระดับของความรักอย่างคงที่¹

คอร์ริแกน และ จูเลียน (Corrigan and Julian) ได้ศึกษาโดยวิธีทดลองเกี่ยวกับลำดับที่การเกิดและเพศที่แตกต่างกันว่าจะมีผลต่อการทำตามคนอื่น (Conformity) หรือไม่ เขาทดลองกับเด็กชั้นประถมปีที่ 6 โดยแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มทดลอง คือกลุ่มที่บอกให้ทราบถึงความนิยมของคนอื่น 2. กลุ่มควบคุมคือกลุ่มที่ไม่บอกอะไรเลย ก่อนการทดลองเขากระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการเพื่อน (Affiliation) โดยให้ตอบคำถามในสังคมมิติ วิธีทดลองผู้ทดลองจะอ่านนิทานหลาย ๆ เรื่องให้เด็กฟัง แล้วให้เด็กตอบว่าชอบเรื่องใดมากที่สุด ผู้ทดลองจะบอกกับเด็กกลุ่มที่ 1 ว่า มีเรื่องใดบ้างที่เด็กห้องอื่นชอบมาก จากคำตอบของเด็กพบว่า ลูกคนเดียวและลูกคนแรกทำตามคนอื่นมากกว่าลูกคนรองและคนสุดท้าย เด็กหญิงก็ทำตามคนอื่นมากกว่าเด็กชาย แต่ผู้ทดลองก็พบว่าสถานการณ์ทดลองที่แตกต่างกันมีผลต่อคำตอบ

1

Hilton cited in Wiggins, The Psychology of Personality, pp.193-194

ของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ผลสรุปของเขาจึงยังไม่สมบูรณ์¹

สแคชเตอร์ (Schachter) ใช้วิธีการทดลองในสภาพการณ์ที่สร้างความกังวลใจให้กับเด็ก เป็นต้นว่าการช็อคด้วยไฟฟ้า ลูกคนแรกและลูกคนเคียวต้องการคนอื่น อยู่เป็นเพื่อนมากกว่าลูกคนอื่น ๆ และมีความอดทนน้อยกว่าลูกคนอื่นๆ เช่นกัน แต่ในสภาพการณ์ปกติที่ไม่มีความกังวลใจ เด็กเหล่านี้จะไม่แตกต่างกันเลย จำนวนพี่น้องไม่มีผลต่อความต้องการเพื่อน แต่ส่วนมากแล้วเด็กยังมีพี่น้องมากเท่าใด ก็ยังไม่ชอบเข้ากลุ่ม มากเท่า่นั้น จากการทดลองในระยะต่อมาของ สแคชเตอร์ พบว่าลูกคนเคียวและลูกคนแรกต้องการฟังคนอื่นมากกว่าลูกในลำดับอื่น ๆ²

มาลา วิรุณานนท์ ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แบบการรับรู้ และการเลี้ยงดูลูกในด้านการฝึกให้ฟังตนเอง กับในด้านการยับยั้งการฟังตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยปรากฏว่า แม่ของลูกคนแรกมีพฤติกรรมจริงในการฝึกให้ลูกฟังตนเองแตกต่างกับแม่ของลูกคนรอง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแม่ของลูกคนแรกฝึกให้ลูกฟังตนเองน้อยกว่าแม่ของลูกคนรอง ๆ³

¹William C. Corrigan, James W. Julian, "Sex and Birth order Differences in Conformity as a functions of Need Affiliation Arousal," Journal of Personalify and Social Psychology 3 (April, 1968).

²Stanley Schachter, The Psychology of Affiliation (California: Standford University, 1959), pp. 43-52.

³มาลา วิรุณานนท์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แบบการรับรู้ และการเลี้ยงดูลูกในด้านการฝึกให้ฟังตนเอง กับในด้านการยับยั้งการฟังตนเองเปรียบเทียบเด็กในนครหลวงกับเด็กในต่างจังหวัด ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1" (ปริฤฎยานิพนธ์มหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515).

จากผลการวิจัยเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าบุคลิกภาพของลูกคนโตหรือลูกคนเดียวแตกต่างจากลูกคนรอง คือ ลูกคนโตหรือลูกคนเดียวมีแนวโน้มที่ฟังผู้อื่นมากกว่า มีการทำตามคนอื่นมากกว่าลูกคนรอง มีการแสดงอำนาจมากกว่า มีอารมณ์เครียดสูง ไม่ค่อยสนใจการชมเชยหรือการเอาใจใส่ของผู้ใหญ่ มีลักษณะเลียนแบบพ่อแม่มาก ส่วนลูกคนรองจะมีความสุข ก้าวร้าว และทำตามเพื่อนมากกว่า ในด้านการอบรมเลี้ยงดูพบว่าแม่จะเอาใจใส่ลูกคนแรกมากและฝึกให้ฟังตนเองน้อยกว่าแม่ของลูกคนรอง จากผลการศึกษาเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับตัวแปรค่านี้นี้ว่า มีความแตกต่างกันในลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กเล็กในสภาพการณ์แก้ปัญหาเมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างลูกคนโตกับลูกคนรอง

✓ ฐานะทางเศรษฐกิจและชั้นทางสังคม

ระดับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมจะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ และการปรับตัวของบุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะบุคคลที่มาจากครอบครัวต่างระดับฐานะย่อมจะมีประสบการณ์ การเรียนรู้ และโอกาสในสังคมแตกต่างกัน เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระดับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจกับบุคลิกภาพนี้ ได้มีผู้สนใจศึกษาไว้มาก ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังต่อไปนี้คือ

กิลป์ส และแมคโคบี (Gilbs and Maccoby) ได้เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของแม่จากครอบครัวระดับกลางและระดับต่ำ จำนวน 379 ครอบครัวในนิวอิงแลนด์ (New England) ผลการวิจัยชี้ชัดว่า การเลี้ยงดูเด็กของแม่จากครอบครัวทั้ง 2 ระดับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การฝึกหัดอบรมเด็กปรากฏว่า แม่จากครอบครัวระดับต่ำเข้มงวดต่อการฝึกหัดควบคุมการขับถ่าย เข้มงวดต่อการก้าวร้าวและการระงับความต้องการของเด็กมากกว่าแม่จากครอบครัวระดับกลาง การลงโทษใช้วิธีลงโทษทางร่างกาย จากทัศนคติและเยาะเย้ยมากกว่า มีการลงโทษเรื่องความต้องการก้าวร้าวของเด็กต่อผู้ปกครองและเพื่อนมากกว่าแม่ระดับกลาง แต่ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างแม่ทั้ง 2 ระดับ ในเรื่องการลงโทษด้วยการละทิ้งและไม่ให้ความรัก สรุปลักษณะโดยทั่วไป

การอบรมเลี้ยงดูของแม่จากครอบครัวระดับกลางมีการยอมรับเด็กมากกว่าแม่จากครอบครัวระดับต่ำ¹

บีและคณะ (Bee et al) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างของชั้นทางสังคมที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแม่และเด็กชั้นต่ำจำนวน 76 คู่ และชั้นกลาง 38 คู่ เป็นเด็กอายุ 4-5 ปี วิธีการให้แม่และเด็กแต่ละคู่ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเวลา 90 นาที เริ่มจากให้คอยในห้องนั่งเล่นที่เต็มไปด้วยของเล่น ผู้สังเกตจะบันทึกพฤติกรรมของทั้งแม่และเด็กทางกระจก้านเดียว ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่าแม่ชั้นต่ำแสดงพฤติกรรมทางวาทะที่ไม่ยอมรับ ไม่ให้กำลังใจ และสนับสนุนลูก มีการควบคุมออกคำสั่งให้เด็กทำตาม หรือไม่ให้ลูกทำสิ่งต่าง ๆ มาก ในขณะที่แม่ของเด็กชั้นกลางมีการพูดคุยโต้ตอบกับเด็กแบบเป็นกันเอง เด็กชั้นต่ำมีแนวโน้มที่จะยอมรับการควบคุมและการไม่สนับสนุนให้กำลังใจของแม่ แต่จะอยู่ไม่คอยสุข เปลี่ยนจากการเล่นอย่างหนึ่งไปอีกลักษณะหนึ่งตลอดเวลา หลังจากช่วงเวลาให้คอยในห้องนั่งเล่น ให้ลูกกลับบ้านด้วยบล็อก และแม่จะได้รับการบอกว่าจะช่วยลูกได้ทุกอย่างตามที่ต้องการ ผลปรากฏว่ามีความแตกต่างระหว่างแม่ทั้ง 2 กลุ่ม แม่ชั้นกลางจะให้คำแนะนำตลอดเวลา และจะแสดงความชื่นชมเมื่อเด็กสามารถทำได้ ในขณะที่แม่ชั้นต่ำมีการแสดงการไม่สนับสนุนและไม่ให้กำลังใจ คำหยาบและมีแนวโน้มที่จะลงมือทำการที่บ้านให้ลูก

จากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของพฤติกรรมของแม่ที่มีฐานะของสังคมต่างกันนี้ สามารถอธิบายความแตกต่างของการทำงานของเด็กทั้ง 2 กลุ่มได้

1

William H. Sewell, "Social Class and Childhood Personality" Approaches Contexts and Problems of Social Psychology (Edward E. Sampson, Berkley Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1964), p.190

แม่ชั้นกลางมีแนวโน้มที่จะอนุญาตให้เด็กทำงานเต็มความสามารถของเขาในการแก้ปัญหา และให้คำแนะนำหลักการที่ให้เด็กแก้ปัญหาได้เอง จะพุดชมเชยเมื่อเด็กสามารถทำได้ ถูกต้อง ให้เวลาเด็กทำเต็มที่และจะไม่เข้าไปแย่งทำเสียเอง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้เด็กใ้สำรวจปัญหาอย่างอิสระ และไม่เกิดวิตกกังวลว่าจะทำไม่ได้ ซึ่งตรงข้ามกับแม่ที่มีฐานะทางสังคมต่ำ จะแนะวิธีแก้ปัญหาให้เด็กตรง ๆ ไม่ใช่แนะเพื่อเป็นแนวทางให้เด็กสามารถแก้ปัญหาต่อไปได้เอง และมักจะแย่งงานของเด็กมาทำเสียเอง กลวิธีของแม่ชั้นกลางจะเป็นการช่วยให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้เองในภายหน้า ส่วนวิธีของแม่ชั้นต่ำจะทำให้เด็กแก้ปัญหาที่จะเกิดต่อไปได้ลำบาก¹

โคห์น (Kohn) ได้ทำการสัมภาษณ์พ่อแม่ของนักเรียนชั้น 5 (Grade 5) จากครอบครัวระดับกลางและระดับต่ำในกรุงวอชิงตัน ถึงค่านิยมหรือความมุ่งหวังเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะที่ต้องการให้ลูกของตนมี ผลการสัมภาษณ์ปรากฏว่าโดยส่วนรวมแล้วพ่อแม่ทั้ง 2 ระดับเห็นว่าบุคลิกลักษณะที่น่าพึงปรารถนามากที่สุดของเด็กทั้งหญิงและชายคือ การมีความสุข ความซื่อสัตย์ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคารพเชื่อฟัง ความเป็นอิสระ นักตัว และการควบคุมตนเอง รองลงมา คือ การเป็นคนกว้างขวาง การเป็นนักเรียนที่ดี การมีความประพฤติและความสะอาด บุคลิกลักษณะที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุดคือ การมีความทะเยอทะยาน การป้องกันตนเองเป็นที่รักของผู้ใหญ่ สามารถเล่นคนเดียวได้ และความเคร่งเครียดเอาจริงเอาจังอย่างไรก็ตามแม้ว่าโดยส่วนรวมแล้ว พ่อแม่ทั้งสองระดับมีค่านิยมในแนวเดียวกัน แต่ก็มี ความแตกต่างกันในค่านิยมบางประการคือ พ่อแม่จากครอบครัวระดับต่ำถือว่าความสุขมีความสำคัญสำหรับเด็กชายน้อยกว่าระดับกลาง และถึงแม้ว่าบุคลิกลักษณะที่ครอบครัวทั้ง 2 ระดับมีค่านิยมในระดับสูงจะเป็นบุคลิกลักษณะ

1

Bee cited in Watson and Lindgren, Psychology of the Child, pp.313-317

เกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมเป็นส่วนใหญ่นั้นเหมือนกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในเนื้อหาบางส่วนคือ ครอบครัวระดับต่ำให้ความสำคัญแก่ความเคารพเชื่อฟัง ซึ่งแสดงถึงการถืออำนาจของผู้ปกครองเป็นใหญ่ (Parental Authority) มากกว่าครอบครัวระดับกลาง ผลการวิจัยดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าผู้ปกครองระดับกลางเน้นการควบคุมพฤติกรรมจากภายในจิตใจในขณะที่ผู้ปกครองระดับต่ำเน้นการเชื่อฟังอำนาจของผู้ปกครอง¹

จากผลการวิจัยของมัสเสน (Mussen) และคองเกอร์ (Conger) และของซีเวลล์ (Sewell) กับวอลเคอร์ (Walder) เกี่ยวกับเรื่องความก้าวร้าวของเด็กจากครอบครัวต่างระดับกัน พบว่าเด็กจากครอบครัวระดับต่ำมีความก้าวร้าวสูงกว่าเด็กจากครอบครัวระดับกลาง เซคคอร์ด (Secord) ได้ให้คำอธิบายเรื่องนี้ว่า เพราะพ่อแม่จากครอบครัวระดับต่ำลงโทษทางร่างกายแก่เด็กบ่อยครั้งกว่าพ่อแม่ครอบครัวระดับกลาง และแสดงความรักความอบอุ่นแก่เด็กน้อยกว่า ย่อมจะทำให้เด็กเกิดความต้องการก้าวร้าวสูง (Aggression Motive) ประกอบกับค่านิยมของครอบครัวระดับต่ำเน้นเรื่องการควบคุมตนเองจากภายในจิตใจน้อยกว่าครอบครัวระดับกลางอยู่แล้ว จึงเป็นเหตุให้เด็กจากครอบครัวระดับต่ำมีพฤติกรรมทางก้าวร้าวสูงกว่าเด็กจากครอบครัวระดับกลาง อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่เซียร์ (Sears) แมคโคบี (Maccoby) และเลวิน (Levin) ทำไว้ในปีค.ศ. 1957 พบว่าความแตกต่างของความก้าวร้าวของเด็กจากครอบครัวต่างระดับกันไม่มีนัยสำคัญคือไม่มีความแตกต่างกันนั่นเอง เซคคอร์ด (Secord) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า อาจเนื่องมาจากแม่จากครอบครัวระดับกลางที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นมีการยอมรับการแสดงความต้องการก้าวร้าวของเด็กสูงมากจนทำให้ไม่เห็นผลความแตกต่างนี้ หรืออาจเป็นได้ว่าการก้าวร้าวของเด็กมิได้ขึ้นอยู่กับอารมณ์

¹ Melvin L. Kohn, "Social Class and Parental Values," Studies in Adolescence (Robert E. Grinder, New York : The Macmillan Co., 1963).

เลี้ยงดูแต่ประการเดียว แต่อาจเป็นผลมาจากการเลียนแบบ การได้รับการสั่งสอน โดยตรง หรือการเรียนรู้บทบาทซึ่งเป็นไปได้ที่บุคคลในครอบครัวระดับต่ำอาจต้องใช้ ประสบการณ์การราวในระหว่างการดำเนินชีวิตบ่อยครั้งกว่าบุคคลจากครอบครัวระดับ กลาง¹

ศรีสวาสดี ชลวิสุทธิ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว ระดับกลาง โดยศึกษาแม่จากครอบครัวระดับกลางค่อนข้างสูง 6 คน และระดับกลาง ค่อนข้างต่ำอีก 24 คน ผลปรากฏว่าเกี่ยวกับความรับผิดชอบภายในบ้าน พ่อมีหน้าที่ หาเงินเลี้ยงครอบครัวเอาใจใส่ดูแลเรื่องการเรียนของเด็ก และเป็นเพื่อนเด็กไปในที่ ต่าง ๆ แม่ส่วนใหญ่ทำงานบ้าน มีบ้างเป็นส่วนน้อยที่ทำงานนอกบ้าน เกี่ยวกับการฝึกอบรม และเลี้ยงดูเด็กโดยทั่วไป แม่จากครอบครัวระดับกลางมีความอ่อนโยน เมื่อแม่ กรุณา เป็นมิตรและแสดงความรักต่อเด็กสูง การลงโทษกระทำไม่รุนแรงนัก²

ชูจิต พิทักษ์ผล ทำการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว ระดับต่ำในจังหวัดธนบุรี ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แม่ครอบครัวระดับต่ำ จำนวน 30 คน พบว่า แม่ครอบครัวระดับต่ำให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามประสบการณ์ที่ตนเองได้รับการอบรม เลี้ยงดูมา พ่อจะช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กเฉพาะเมื่ออยู่ในวัยทารกเท่านั้น สำหรับแม่ถึงแม้ว่าจะ รักลูก แต่ก็ลงโทษหนักและข่มขู่เด็กให้เชื่อฟังตน³

¹ Paul F. Secord and Carl W. Backman, Social Psychology (Tokyo : Kogakusha Co., 1964), pp.565-567

² ศรีสวาสดี ชลวิสุทธิ, "การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจ-สังคมระดับกลาง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันระหว่างชาติสำหรับการ ค้นคว้าเรื่องเด็ก วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2503).

³ ชูจิต พิทักษ์ผล, "การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวระดับต่ำในจังหวัด พระนครธนบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2505).

ประภัสสร ฮุนตระกูล ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของแม่ตามความ
 เข้าใจของเด็กจากครอบครัวไทยระดับกลางและระดับต่ำในกรุงเทพฯ และธนบุรี การ-
 วิจัยนี้เป็นการหาความแตกต่างของความเข้าใจของเด็กเกี่ยวกับพฤติกรรมของแม่ กลุ่ม
 ตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นอายุระหว่าง 13-16 ปี จำนวน 120 คน ผู้วิจัยได้แบ่งเด็กออก
 เป็นกลุ่มตามระดับชั้นและเพศของเด็กเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน เท่า ๆ กัน แล้วให้
 เด็กรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมของพ่อแม่ โดยให้ตอบแบบรายงานพฤติกรรมของผู้ปกครอง
 (Children's Report of Parental Behavior Inventory) ส่วนแม่ให้
 ตอบแบบรายงานชุดเดียวกัน ผลปรากฏว่า เด็กครอบครัวระดับกลางมีความเข้าใจเกี่ยวกับ
 การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ในทางที่ดีกว่าเด็กจากครอบครัวระดับต่ำ กล่าวคือเด็กจาก
 ครอบครัวระดับกลางเห็นว่าแม่ให้ความรัก การอบรม มีความเข้าใจและสนับสนุนเด็ก
 มากกว่า ในขณะที่เด็กจากครอบครัวระดับต่ำรู้สึกว่ามีบีบบังคับและโทษร้ายกับตนมากกว่า
 เด็กจากครอบครัวระดับกลาง เมื่อเปรียบเทียบรายงานของเด็กและแม่ในระดับเดียวกัน
 แล้ว ปรากฏว่า แม่รายงานว่าตนมีการอบรมเลี้ยงดูไปในทางบวกในเรื่องที่เด็กรู้สึกไป
 ในทางลบ และรู้สึกต่อการอบรมเลี้ยงดูในทางลบของตนต่ำกว่าที่เด็กรู้สึก¹

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า โดยส่วนรวมแล้วความแตกต่าง
 ของชั้นทางสังคมและฐานะเศรษฐกิจ จะมีผลทำให้การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่จาก
 ครอบครัวต่างระดับกันมีความแตกต่างกัน และจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของ
 เด็กด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับตัวแปรค่านี้นี้ว่า มีความแตกต่างกัน
 ในลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหา เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง
 ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง กับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

¹ Prapatsorn Hoontrakool, "A Comparative Study of Maternal Behavior as Perceived by Middle and Lower Class Thai Children of Bangkok and Thonburi" (Master Thesis, Chulalongkorn University, 1968)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหของแม่และเด็กเล็กในชนบทภาคกลาง
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหของแม่และเด็กเล็กตามตัวแปรค่านเพศ ลำดับที่การเกิด และฐานะทางเศรษฐกิจ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหของแม่และเด็กเล็กจะแสดงออกได้หลายประเภท
2. มีความแตกต่างกันในลักษณะพฤติกรรมของแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหเมื่อเปรียบเทียบตามตัวแปรค่านเพศ ลำดับที่การเกิด และฐานะทางเศรษฐกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมของแม่และเด็กในครั้งนี้ จะทำการสังเกตเฉพาะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญห ซึ่งกำหนดอยู่ในการวิจัยนี้เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. สภาพการณ์แก้ปัญหในการวิจัยครั้งนี้เป็นสภาพการณ์ที่สามารถกระตุ้นพฤติกรรมของแม่และเด็กได้หลายค่าน และพฤติกรรมบางอย่างจะครอบคลุมไม่ถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของแมควย
2. การแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามฐานะทางเศรษฐกิจ จะแบ่งตามจำนวนรายได้ต่อเดือนเป็นหลัก กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ถือว่ามีรายได้เกินกว่า 1200 บาท ต่อเดือนขึ้นไป ส่วนกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะมีรายได้ 1200 บาท หรือต่ำกว่านั้น โดยยึดถือเกณฑ์จากการกำหนดรายได้ขั้นต่ำสุด ซึ่งกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

ได้กำหนดไว้คือภาคกลาง กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเป็นเงินวันละ 21 บาท¹ เมื่อคิด รายได้รวมทั้งสามีและภรรยา จะมีรายได้ของครอบครัวประมาณ 1200 บาท ต่อเดือน

ค่าจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชนบท หมายถึง สถานที่ที่ไม่มีน้ำประปา ไฟฟ้า สาธารณะใช้ และไม่มีทางคมนาคมที่รถหรือเรือโดยสารผ่านเข้าไปถึงโดยตรง

สภาพการณ์แก้ปัญหา หมายถึง สภาพการณ์ที่กำหนดขึ้น เป็นสภาพการณ์และกลองพลาสติกบรรจุขนมและของเล่นที่เด็กอยากได้ กลองดังกล่าวปิดไว้ด้วยสกอตเทป 3 ชั้น ซึ่งยากต่อการแกะ ต้องใช้ความพยายามและเวลาในการใช้มือแกะออก ประมาณเวลาไม่เกิน 15 นาที

ลูกคนโต หมายถึง เด็กที่เป็นลูกคนแรกหรือลูกคนเดียว

ลูกคนรอง หมายถึง เด็กที่เป็นลูกคนที่สองจนถึงลูกคนสุดท้าย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

1. ทำให้เข้าใจลักษณะพฤติกรรมในสภาพการณ์แก้ปัญหาของแม่และเด็กเล็กในชนบท
2. นำผลจากการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกประเภทต่าง ๆ ไปใช้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก การพึ่งพาตนเองของเด็ก และการช่วยเหลือของแม่ในการแก้ปัญหาและเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู การฝึกหัดและการแนะแนวเด็ก
3. สามารถนำผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมแต่ละประเภทตามตัวแปรต่าง ๆ ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

¹ กระทรวงมหาดไทย, กรมแรงงาน, ประกาศของกรมแรงงาน เรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ฉบับที่ 6 และ 7 (2520), หน้า 2-3.